

TÜRKİYE: TERÖRLE MÜCADELEYİ ARAÇSALLAŞTIRMAK

TÜRKİYE TERÖRİZMİN FİNANSMANI DEĞERLENDİRMESİNİ SİVİL
TOPLUMU HEDEF ALMAK İÇİN KULLANIYOR

AMNESTY
INTERNATIONAL

Uluslararası Af Örgütü, 7 milyondan fazla insanın herkesin insan haklarından yararlandığı bir dünya için mücadele ettiği küresel bir harekettir.

Vizyonumuz, her insanın, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer uluslararası insan hakları standartlarında yer verilen tüm insan haklarından yararlanabilmesini sağlamaktır.

Uluslararası Af Örgütü, hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dinlerden bağımsız olup, gelirlerini büyük ölçüde üyelik aidatlarından ve bağışlardan sağlamaktadır.

© Uluslararası Af Örgütü 2021

Aksi ifade edilmediği müddetçe, bu belgedeki içerik Creative Commons (atıf, ticari olmayan, türetilmemiş, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode> izinler konusunda daha fazla bilgi için lütfen internet sayfamızı ziyaret edin: www.amnesty.org Uluslararası Af Örgütü dışındaki bir telif hakkı sahibine atfedilen içerikler Creative Commons lisansına tabi değildir. İlk kez 2017 yılında yayımlanmıştır
İlk kez 2021 yılında yayımlanmıştır Amnesty
International Ltd Peter Benenson House, 1 Easton
Street Londra WC1X 0DW, UK

Endeks: EUR 44/4269/2021

Orijinal Dili: İngilizce

amnesty.org

Kapak fotoğrafı: Amnesty logo

AMNESTY
INTERNATIONAL

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
1. GİRİŞ	4
2. ARKAPLAN: FATF SÜRECİ VE DEĞERLENDİRMELERİ	6
3. İNSAN HAKLARI KAYGILARI	9
3.1 TERÖRLE VE TERÖRİZMİN FİNANSMANIYLA MÜCADELE İLE İLGİLİ MEVCUT MEVZUAT	10
3.2 7262 SAYILI KANUNUN ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI ÜZERİNDEKİ SONUÇLARI	11
3.2.1 KÂR AMACI GÜTMİYEN KURULUŞLARDA GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA, FAALİYETTEN GEÇİCİ ALIKOYMA VE KAYYUM ATAMALARI	11
3.2.2 ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKINDAN KALICI OLARAK YOKSUN BIRAKILMA	16
3.2.3 KAR AMACI GÜTMİYEN KURULUŞLARA KÜLFETLİ VE ÖLÇÜSÜZ DENETİMLERİN DAYATILMASI	16
3.2.4 DERNEKLERE UYGULANAN ORANTISIZ YAPTIRIMLAR	17
3.3 İNTERNET ORTAMINDA KAYNAK GELİŞTİRME FAALİYETLERİNE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN KISITLAMALAR	18
3.4 YETERSİZ USUL GÜVENCELERİ, ETKİN HUKUK YOLUNUN OLMAMASI VE YARGI BAĞIMSIZLIĞI EKSİKLİĞİ	19
4. SONUÇ	22
FATF'A TAVSİYELER	23

1. GİRİŞ

Türkiye hükümeti, Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) 2019 değerlendirme raporunu, sivil toplum örgütlerini hedef almak için rutin bir şekilde başvurduğu ve araçsallaştırdığı diğer terörle mücadele yasalarına ekleyerek kötüye kullanmaktadır.¹ Türkiye'nin 1991 yılından bu yana üyesi olduğu FATF, kara para aklama ve terörizmin finansmanını önlemek amacıyla oluşturulmuş hükümetler arası bir kuruluştur.² Türkiye, FATF'ın kâr amacı gütmeyen sektörle ilişkili terörizmin finansmanı ve potansiyel riskler konusundaki tavsiyesine tam olarak uymadığı yönündeki değerlendirmesine karşı, 2020'nin bitmesine günler kala sivil toplumla istişare etmeden 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanunu (7262 sayılı kanun) süratle Meclise sunarak yasalaştırdı. Kanun, 31 Aralık 2020 tarihinde yürürlüğe girdi.³ Yeni yasal düzenleme, FATF tarafından gerekli görülen önlemlerin çok ötesine geçmekte, geniş ve muğlak ifadeleriyle hukukilik prensibini gözardı etmekte, örgütlenme ve ifade özgürlüğü ile Türkiye'deki mevcut yasalar uyarınca rutin olarak ihlal edilen bir dizi başka insan hakkının daha da fazla zayıflatılması riskini taşımaktadır. 7262 sayılı kanun, Uluslararası Af Örgütü de dahil olmak üzere, hükümetin bağımsız sivil toplum aktörlerine ve örgütlerine yönelik devam eden baskılarını daha da artıracak hükümler içermektedir.

7262 sayılı kanun, uluslararası insan hakları hukuku ve Türkiye Anayasası uyarınca meşru faaliyetlerde bulunan kâr amacı gütmeyen kuruluşlara karşı yanlış uygulamalara neden olabilecek çok sayıda belirsizlik içermektedir. Yeni kanun, terörizmin finansmanı konusunda çok az risk altında olan ya da hiç olmayan kuruluşlar da dahil olmak üzere Türkiye'deki tüm kâr amacı gütmeyen kuruluşları aynı orantısız risk azaltma tedbirlerine tabi tutmaktadır. Kanun, kâr amacı gütmeyen kuruluşların tamamını zorunlu ve külfetli denetimlere tabi tutmakta ve gerçek riske dayalı bir gerekçe gösterilmeksizin tüm kuruluşların internet ortamındaki kaynak geliştirme faaliyetlerini engelleyen hükümler içermektedir. Yasal düzenleme yeterli ve etkin hukuki tedbirler olmaksızın kâr amacı gütmeyen kuruluşların feshedilmesini ve yönetim kurulu üyeleri ile çalışanlarının görevden uzaklaştırılmalarını kolaylaştıracak hükümler içermektedir. Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 7262 sayılı kanunun bazı hükümlerinin kaldırılması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. 2021 Mart ayında Mahkeme başvuruyu kabul etti. 2021 Haziran ayı itibarıyla mahkeme henüz kararını açıklamadı.

7262 sayılı kanunun çıkarılması, hedef gözetilen risk temelli bir yaklaşımı ve riskin azaltılması yönünde orantılı tedbirler alınmasını gerektiren FATF politikalarının ve uygulamalarının "istenmeyen bir sonucudur."⁴ Uluslararası Af Örgütü, FATF ve ilgili diğer muhatapları Türkiye'nin FATF değerlendirmelerini karşılamaya yönelik aldığı tedbirlerin FATF politikalarına ve daha da önemlisi ülkenin uluslararası insan hakları yükümlülüklerine tam olarak uymasını garanti altına almaya çağırılmaktadır. Görev gücü'nün dar biçimde tanımlanmış hedeflerinin Türkiye tarafından açık bir şekilde kötüye kullanılıyor olması FATF tarafından derhal

¹ FATF, Kara para aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadelede tedbirler – Türkiye Karşılıklı Değerlendirme Raporu, Aralık 2019 <https://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-turkey-2019.html>

² Uluslararası alanda ortaklaşan bir terörizm tanımı olmadığı için devletler çoğunlukla kendilerinin yaptığı oldukça geniş ve muğlak tanımlar üzerinden hareket etmektedirler. FATF, terörle mücadelede uluslararası işbirliği konusundaki BM Güvenlik Konseyi Kararlarının uygulanması doğrultusunda terörizmin finansmanı ile ilgili politikalar ve tavsiyeler geliştirmektedir.

³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201231M5-19.htm>

⁴ <https://fatfplatform.org/news/fatf-to-create-new-work-stream-on-unintended-consequences-of-poorly-implemented-amlcft-measures/>

ele alınmazsa, bu, diğerk hükümetlere de terörizmin finansmanı yasalarının ve politikalarının FATF uyum “koşulları” görüntüsü altında sivil toplumu hedef almak için kullanılabileceğı yönünde bir işaret verecektir.

Bu bilgi notu, Türkiye yetkililerinin sivil toplumu, düzmece terörizm suçlamalarına dayalı soruşturma, kovuşturma ve mahkûmiyet gibi yargısal taciz yoluyla halihazırda nasıl hedef aldığını göstermektedir. 7262 sayılı kanun, Türk hükümetinin son beş yılda siyasi muhalifler, gazeteciler, insan hakları savunucuları ve sivil toplum kuruluşlarına karşı bir silah ve tahakküm aracı haline getirdiğı terörle mücadele önlemlerinden oluşan araçlarının en sonucusudur. Yeni yasanın sivil toplum aktörleri ve kuruluşlarının sahip olduğı yasal korumaları daha da fazla azaltmasına ve aşındırmasına izin verilmemelidir. Kanun ya yürürlükten kaldırılmalı ya da FATF politikaları ve iyi örnek uygulamaları ile e Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülükleriyle uyumlu hale getirilecek şekilde değıştirilmelidir. FATF ile ilgili süreçlerde kâr amacı gütmeyen kuruluşlara danışılmalı ve bu tür kuruluşların faaliyetlerinin temelini oluşturan örgütlenme ve ifade özgürlüğü hakları etkin bir şekilde korunmalıdır.

2. ARKAPLAN: FATF SÜRECİ VE DEĞERLENDİRMELERİ

FATF, küresel kara para aklama, terörizmin finansmanı ve kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanını önlemek amacıyla kurulmuş, 37 üye devletten ve iki bölgesel kuruluştan oluşan hükümetler arası bir kuruluştur.⁵ FATF, “kara para aklama, terörizmin finansmanı ve mali sistemin bütünlüğüne yönelik diğer tehditlere karşı yasal, düzenleyici ve operasyonel önlemlerin” ulusal makamlarca uygulanmasına rehberlik amacıyla uluslararası düzeyde kabul görmüş 40 standarttan oluşan bir dizi tavsiye yoluyla çalışmalarını yürütmektedir.⁶ FATF uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla işbirliği yoluyla bu standartların üye devletlerinde ve 200’den fazla yetki alanında tam ve etkin bir şekilde uygulanıp uygulanmadığının karşılıklı değerlendirdiği bir denetleme sistemi üzerinden çalışır.⁷ Karşılıklı değerlendirme sürecinde, bir ülkenin FATF’ın tavsiyelerine uyumu diğer üye devletler tarafından incelenir ve eksikliklerin giderilmesi için amaca yönelik tavsiyeler içeren derinlemesine bir rapor hazırlanır.

FATF’ın kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla ilgili 8. Tavsiyesi, faaliyetleri ve nitelikleri nedeniyle terörizmin finansmanı istismarı riskiyle karşı karşıya bırakabilecek örgütleri ve grupları korumayı amaçlamaktadır.⁸ 8. Tavsiye’ye göre, kara para aklama ve terörizmin finansmanını önlemeye yönelik kanun ve düzenlemeler bir devletin - titiz ve amaca yönelik bir “risk temelli” analiz yoluyla – terörizmin finansmanı istismarına karşı savunmasız olarak tanımladığı kâr amacı gütmeyen kuruluşları yalnızca hedeflemelidir. Bu, 8. Tavsiye’nin ülkedeki tüm kâr amacı gütmeyen kuruluşları kapsamadığı anlamına gelmektedir.⁹ Önleyici tedbirler, kâr amacı gütmeyen kuruluşların meşru faaliyetlerini aksatmayacak şekilde odaklı ve orantılı olmalıdır.¹⁰ FATF, 8. Tavsiye’nin üye devletler tarafından kâr amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetlerini sınırlamak amacıyla kasıtlı bir şekilde kötüye kullanıldığı geçmiş örneklerden dolayı 2016 yılında 8. Tavsiye’yi gözden geçirdi ve bu

⁵ Görev süresi sırasıyla 2011 ve 2012 yıllarında uzatıldı.

⁶ FATF, *We Do*. <http://www.fatf-gafi.org/about/whatwedo/>

⁷ FATF, *Members and Observers*, <https://www.fatf-gafi.org/about/membersandobservers/>

⁸ FATF’a göre, terörizmin finansmanı riski “üç faktörün sonucudur: tehdit, zafiyet ve sonuç. Bu risk bir yargı yetkisi içinde ya da aracılıyla bir terörist ya da terörist bir örgüt için meşru ya da meşru olmayan fon ya da diğer kaynakların toplanması, taşınması, saklanması ya da kullanılması” riskini içerir; terörizmin finansmanı tehditi “terörist amaçlarla kullanılması amacıyla zarar verebilecek meşru ya da meşru olmayan fon ve diğer kaynakları toplayan, taşıyan, saklayan ya da kullanan kişi ya da bir grup kişiyi” ifade etmektedir ve terörizmin finansmanı zafiyeti “bu tür bir tehditle suistimal edilebilecek ya da bu tür eylemleri destekleyecek ya da kolaylaştıracak şeyleri içermektedir. Zafiyetler belli bir sektörün, finansal bir ürünün ya da hizmetin terörizmin finansmanı için çekici olan niteliklerini içerir.” Bkz FATF, *Terörizmin Finansmanı Risk Değerlendirme Rehberi*, Temmuz 2019, s. 7-8, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Terrorist-Financing-Risk-Assessment-Guidance.pdf>

⁹ FATF’ın 8. Tavsiye’ye Ek Yorum Notu’na göre, Kar amacı gütmeyen kuruluşlar hayırseverlik, dini, kültürel, eğitim, sosyal ve dayanışma amaçlı yardım toplayan ve dağıtan ya da benzeri türde yardım faaliyetleri gerçekleştiren tüzel kişi ya da kuruluşları ifade etmektedir. 8. Tavsiye sadece faaliyetleri ve nitelikleri nedeniyle terörizmin finansmanı istismarına açık olan kar amacı gütmeyen kuruluşlar için geçerlidir. FATF, *Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede Uluslararası Standartlar*, FATF Tavsiyeleri, s.57, para.1. Ekim 2020, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

¹⁰ *Ibid*, s.13.

resmi tavsiyeye ek olarak 8. Tavsiye'ye Yorum Notu¹¹ ve en iyi uygulama kılavuzunu¹² yayınladı. 2016'dan bu yana, devletler FATF'ın kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla ilgili tavsiyelerine uymak için aşağıda yer verilen en iyi uygulamalar kapsamındaki dört adımı uygulamakla yükümlüdür:

- (1) Hangi kuruluşların terörizmin finansmanı istismarı riski altında olabileceğini belirlemek için kâr amacı gütmeyen sektörün bir risk değerlendirmesini yapmak;
- (2) Terörizmin finansmanı ile ilişkili riskleri ele alıp almadıklarını tespit etmek için kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla ilgili mevcut yasaları ve düzenlemeleri gözden geçirmek;
- (3) Belli bir kâr amacı gütmeyen kuruluşta zafiyetlerin tespit edilmesi durumunda, kâr amacı gütmeyen kuruluşların meşru faaliyetlerini kısıtlamayacak şekilde odaklı ve riskle orantılı tedbirler almak;
- (4) Bu tedbirleri uluslararası insan hakları hukukunun gerektirdiği yükümlülüklerle uyumlu bir şekilde uygulamak.¹³

Türkiye, şu anda karşılıklı değerlendirme sürecinin dördüncü aşamasında bulunmaktadır. 2019 Aralık ayında yayımlanan en son değerlendirme raporunda, Türkiye'nin 8. Tavsiye kapsamındaki hükümler açısından "kısmen uyumlu" olduğu ifade edilmiştir.¹⁴ Raporla, "Türkiye'de yasal çerçeve, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik riskleri periyodik olarak gözden geçirmeye, bu kuruluşlara rehberlik etmeye veya Terörizmin Finansmanı (TF) istismarını önlemeye yönelik en iyi uygulamaları gerçekleştirmek için kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla birlikte çalışmak için gerekli usullerden yoksundur" değerlendirilmiştir.¹⁵ Raporun öncelikli izlenecek eylemler bölümünde "Türkiye'nin yasal mevzuatında terörizmle ilişkili hedef odaklı finansal yaptırımlar konusundaki yükümlülükleriyle tam uyum sağlamak için mevzuattaki boşlukları doldurması" ve "TF istismarı riski altında olduğu tespit edilen kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik odaklı ve orantılı tedbirler uygulaması" gerektiği belirtilmiştir. Aşağıda sorunlu hükümleri daha detaylı incelenecek 7262 sayılı kanun işte bu öncelikli izlenecek eylemler tavsiyesi üzerine çıkarılmıştır.

Risk-temelli yaklaşım

FATF'ın temel yaklaşımına göre "... ülkeler, kendi kara para aklama ve terörün finansmanı risklerini tespit etmeli, değerlendirmeli ve kavramalı ve bu risklerin etkin bir şekilde azaltılmasını sağlamak amacıyla ... gerekli tedbirleri almalıdırlar."¹⁶Devletlerin, FATF'ın kâr amacı gütmeyen kuruluş tanımına giren kuruluşlara yönelik "risk temelli bir yaklaşım" benimsemeleri beklenmektedir. 8. Tavsiye'ye göre devletler, terörizmin finansmanı konusundaki zafiyetleriyle ilgili olarak kâr amacı gütmeyen kuruluşlara ilişkin mevcut mevzuat ve düzenlemeleri ne kadar etkili olduklarını da dikkate alarak gözden geçirmeli ve gerektiğinde terörizmin finansmanı riski altında olduğu tespit edilen belirli kâr amacı gütmeyen kuruluş ya da kuruluşlar topluluğuna yönelik amaç odaklı karşı tedbirler almalıdır. Sektörün tamamının risk altında olabileceği gibi genel bir endişe karşı tedbirlerin temeli **olamaz**. Devletler risk azaltıcı tedbirleri temel hak ve özgürlüklere saygılı olacak şekilde ve uluslararası insan hakları hukuku altındaki yükümlülüklerine uygun bir şekilde uygulamakla yükümlüdür.

7262 sayılı kanun, FATF'ın kâr amacı gütmeyen kuruluş tanımının çok geniş bir yorumuna dayanmaktadır ve karşı önlemleri terörizmin finansmanı açısından suistimal edilme riski olduğu tespit edilen kuruluşlarla sınırlanamamaktadır. Kanun, terörizmin finansmanını önleme iddiasıyla tüm kâr amacı gütmeyen kuruluşları aynı karşı tedbirlere tabi tutmakta ve çok az risk altında olan ya da hiç risk altında olmayan kuruluşlar üzerinde orantısız bir etki yaratmaktadır. Kanun tüm kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için külfetli bir denetim

¹¹ FATF, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede Uluslararası Standartlar, FATF Tavsiyeleri, 8. Tavsiye'ye Ek Yorum Notu (Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar), Ekim 2020, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>
<https://www.cfatf-gafic.org/documents/fatf-40r/374-fatf-recommendation-8-nonprofit-organisations>

¹² FATF, Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların İstismarını Önlemek İçin En İyi Uygulamalar Rehberi (8. Tavsiye), <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/BPP-combating-abuse-non-profit-organisations.pdf>

¹³ FATF, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede Uluslararası Standartlar, FATF Tavsiyeleri, 8. Tavsiye'ye Ek Yorum Notu (Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar), Ekim 2020, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

¹⁴ FATF, Türkiye Karşılıklı Değerlendirme Raporu, Aralık 2019, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/Mutual-Evaluation-Report-Turkey-2019.pdf>

¹⁵ FATF değerlendirmesine göre finansal raporlar ve iç denetimler konusundaki mevcut gereklilikler terörizmin finansmanı riskini değerlendirme amacını taşımamaktadır. Bunlar, temel olarak, yolsuzluk ve kötü yönetimi önlemeyi amaçlamaktadır. Mevcut çerçeve denetimlerin ne zaman yapılacağı konusunda belirsizlikler içermektedir ve rutin bir şekilde yapılan denetim terörizmin finansmanı riskine dayanmamaktadır. Bkz FATF Türkiye Karşılıklı Değerlendirme Raporu, s.181-182.

¹⁶ Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede Uluslararası Standartlar, FATF Tavsiyeleri, s.11, Ekim 2020, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

gerektirmekte ve tüm kuruluşların internet ortamındaki kaynak geliştirme faaliyetlerine engel olacak hükümler içermektedir.

Türkiye yetkilileri, kâr amacı gütmeyen sektörün risk değerlendirmesini 2018'de yaptıklarını öne sürmektedir.¹⁷ Ancak uygulanan yöntemin, kâr amacı gütmeyen kuruluşları sürece nasıl dahil ettiği ve hatta yeni kanunun bu risk değerlendirmesine dayalı olup olmadığı belirsizdir. FATF'ın 2019 karşılıklı değerlendirme raporunda belirttiği gibi, "Türkiye terörizmin finansmanı konusundaki riskleri ve zafiyetleri önleyecek en iyi uygulamaları geliştirmek amacıyla kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla çalışmamaktadır."¹⁸ İstanbul merkezli Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'na göre uygulamada Türkiye'deki kâr amacı gütmeyen kuruluşların FATF değerlendirmelerine ilişkin geri bildirimde bulunabilecekleri ya da endişelerini dile getirebilecekleri yürürlükte olan veya öngörülen herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır.¹⁹

Yeni kanun FATF tarafından tavsiye edilen en iyi uygulamalara tam anlamıyla bir tezat teşkil etmektedir. Kanun, 8. Tavsiye'nin gerektirdiği gözetim ve düzenleyici mekanizmalar gibi tedbirleri uygulamak için, kâr amacı gütmeyen sektörün çeşitliliğini gözetim ve dar hedefli bir yaklaşıma değil, tüm sektörü kapsayacak genelleyici bir yaklaşıma dayanmaktadır.²⁰

"Risk altında olmayan" hak temelli STK'lar

FATF'a göre, yetkililer, insan hakları örgütlerini FATF ile ilişkili mevzuat ya da standartlara tabi kılarken, meşru faaliyetlerine engel olmadıklarından emin olmak için terörizmin finansmanı konusunda zafiyetleri olduğuna dair güvenilir bir gerekçe göstermelidirler. Aslında ne FATF ne de Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK)²¹ insan hakları örgütlerini özel olarak yüksek risk grubunda olan kuruluşlar arasında görmemektedirler. MASAK, 2019 yılında yayınladığı 'Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörün Finansmanı Amacıyla Suistimalinin Önlenmesine Yönelik Rehber'de sadece insani yardım amacıyla faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen kuruluşları terörizmin finansmanı istismarı konusunda yüksek risk grubu içinde tanımlamıştır. Ancak FATF'ın En İyi Uygulamalar rehberine göre finans kurumları, sırf insani yardım ihtiyacının yüksek olduğu yerlerde faaliyet gösterdikleri için, kâr amacı gütmeyen kuruluşları yüksek risk grubunda görmemelidir.²² MASAK Rehberi de aynı şekilde "bugüne kadar tespit edilen vakaların hiçbirinde hak ve savunuculuk alanında faaliyet gösteren STK'ların terörist unsurlar tarafından hedef alındığı tespit edilmemiştir" demektedir.²³

Türkiye hükümetinin terörizmin finansmanı istismarı konusunda düşük ya da hiç risk altında olmayan kâr amacı gütmeyen kuruluşları öne sürülen önleyici tedbirlere tabi tutmaya çalışması akıllara şu soruyu getirmektedir: Türkiye yetkilileri neden bu grupları hedef almaktadır? Aşağıdaki örneklerin de göstereceği üzere, meşru faaliyetleri nedeniyle geçmişte sürekli ve rutin bir şekilde baskı altına alınan ve kovuşturmalara uğrayan Uluslararası Af Örgütü ve diğer kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için bu sorunun cevabı bellidir.

¹⁷ FATF, Türkiye Karşılıklı Değerlendirme Raporu, Aralık 2019, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/Mutual-Evaluation-Report-Turkey-2019.pdf>, s.177.

¹⁸ *Ibid*, s.179.

¹⁹ TUSEV, *Mali Eylem Görev Gücü Tavsiyelerinin Uygulanması ve Türkiye'de Sivil Toplum Etkilerinin İncelenmesi*, Bilgi Notu, Şubat 2021 https://www.tusev.org.tr/usfiles/images/MaliEylemGorevGucuSivilToplumEN_26022021.pdf

²⁰ FATF, *Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların İstismarını Önlemek için En İyi Uygulamalar Rehberi* (8. Tavsiye), Haziran 2015, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/BPP-combating-abuse-non-profit-organisations.pdf>

²¹ MASAK suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanını önleme amacıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı altında çalışmaktadır. Görevleri arasında bu tür suçları önlemek ve malvarlıklarının dondurulmasıyla ilgili finansal araştırma yapmak da bulunmaktadır. Bkz <https://en.hmb.gov.tr/fcib-duties-powers>; MASAK'ın STK veritabanlarına doğrudan erişimi bulunmaktadır.

²² FATF, *Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların İstismarını Önlemek için En İyi Uygulamalar Rehberi* (8. Tavsiye). <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/BPP-combating-abuse-non-profit-organisations.pdf>, s. 28.

²³ MASAK, *Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörün Finansmanı Amacıyla Suistimalinin Önlenmesine Yönelik Rehber*, 2019, p. 18. https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_1103_250619/terorun-finansmani-amaciyla-suistimalinin-onlenmesine-yonelik-rehber-turkce.pdf

3. İNSAN HAKLARI KAYGILARI

Ulusal güvenlik yasalarının insan hakları savunucuları, gazeteciler, aktivistler ya da hükümet politikalarını eleştiren kişi ya da kuruluşlara karşı rutin bir şekilde kullanıldığı ülkelerde, terörizmin finansmanını önlemeye yönelik tedbirlerin yaygın ve istenmeyen sonuçlarından biri de sivil toplumun baskı altına alınmasıdır. FATF standartlarının yol açtığı istenmeyen sonuçları hafifletmek amacıyla FATF tarafından Şubat 2021’de başlatılan proje işte bu bariz gerçeğin doğrudan bir sonucudur.²⁴ Son beş yılda genel olarak sivil topluma ve özellikle insan hakları savunucularına yönelik büyük baskı ortamında Türkiyeli yetkililerin FATF değerlendirme sürecini sivil toplumu daha da baskı altına almak için bilinçli bir şekilde kötüye kullandığı görülmektedir. Bu bölümde FATF’in rehberlerinde açık bir şekilde uyardığı türde baskıları, Türkiyeli yetkililerin bağımsız kâr amacı gütmeyen kuruluşlara uyguladığını gösteren spesifik örnekler verilecektir.

Uluslararası ve bölgesel insan hakları uzmanları da 7262 sayılı kanunla ilgili endişelerini dile getirmişlerdir. Şubat 2021’de Türkiye hükümetine gönderdikleri mektupta, bir grup BM Özel Raportörü hükümetin FATF değerlendirmesini yanlış yorumladığını ve bu değerlendirmeyi kullanarak yeni kanunu terörizmin finansmanını önleme söylemi altında sivil toplumu geniş ölçüde sınırlamak ve insan hakları savunucularını cezalandırmak amacıyla yürürlüğe koyduğunu ifade etmiştir.²⁵ Benzer şekilde Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri “kanunun bazı hükümlerinin insan hakları örgütlerinin varlığını doğrudan tehdit ettiği”ni belirterek Türkiye yetkililerine “yasanın bu şekilde uygulamaya konmaması” çağrısı yapmıştır.²⁶ Yeni yasanın uluslararası insan hakları standartlarına uyumluluğunu gözden geçirmekte olan Venedik Komisyonu ise görüşünü Temmuz 2021’de yayınlacaktır.²⁷

Türkiye yetkilileri, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’ne verdikleri yanıtta 7262 sayılı kanunun FATF tavsiyelerini yerine getirdiğini savunmuş ve kanunun uluslararası insan hakları standartlarına uymadığı yönündeki tüm eleştirileri, detaylı kanıtlara dayandırmadan reddetmiştir.²⁸

²⁴ Bkz FATF, <https://www.fatf-gafi.org/publications/financialinclusionandnpoissues/documents/unintended-consequences-project.html>

²⁵ Terörle Mücadele Ederken İnsan Hak ve Temel Özgürlüklerinin Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü, Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü, Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü ve İnsan Hakları Savunucuları Özel Raportörünün Türk hükümetine 7262 sayılı kanunla ilgili kaygıları konusunda gönderdiği mektup, 11 Şubat 2021, [OL TUR 3/2021](https://www.fatf-gafi.org/publications/financialinclusionandnpoissues/documents/unintended-consequences-project.html).

²⁶ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Türkiye: Yetkililer STK faaliyetlerini ve örgütlenme özgürlüğünü terörle mücadele adı altında sınırlamayı bırakmalı (Turkey: authorities should refrain from further restricting NGOs activities and freedom of association in the name of counter-terrorism), 10 Mart 2021, <https://pace.coe.int/en/news/8147/rapporteurs-urge-turkish-parliament-not-to-adopt-new-restrictions-on-ngos->

²⁷ Komisyonun Temmuz 2021’de görüşünü açıklaması bekleniyor. https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/by_opinion.aspx?v=ongoing

²⁸ İçişleri Bakanı’nın Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri’nin 7262 sayılı kanun ile ilgili İçişleri ve Adalat Bakanı’na [mektubuna cevabı](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/by_opinion.aspx?v=ongoing), 4 Mart 2021.

3.1 TERÖRLE VE TERÖRİZMİN FİNANSMANIYLA MÜCADELE İLE İLGİLİ MEVCUT MEVZUAT

6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun Türkiye’de 2013 yılından beri yürürlüktedir.²⁹ Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme³⁰ ve ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları’nın uygulanması için gerekli standartları ve prosedürleri içeren kanunun, terörle ve terörün finansmanı ile mücadele amacıyla çıkarıldığı belirtilmiştir. 6415 sayılı kanun ‘terörizmin finansmanı’ suçunu düzenlemektedir ve kanun gereğince terörizmin finansmanının engellenmesi için malvarlığının dondurulmasına karar verilebilir.³¹ Bu yasaya göre, 12 Nisan 1991 tarihli 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında terör suçu olarak kabul edilen fiiller için fon sağlanması ya da toplanması yasaktır.

Uluslararası hukukta terörizmin tanımı konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu durum, devletlerin, çoğunlukla muğlak ve aşırı geniş olan kendi tanımlarını kabul etmeleri sonucunu doğurmuştur. Terörle mücadele yasalarındaki bu belirsizlik, tam olarak neyin ‘terörizm’ sayılacağı konusunda da bir kesinliğin olmamasına neden olmaktadır.³² Hukuki belirlilik ve öngörülebilirliği de kapsayan hukukilik prensibi devletlerin öngörülebilir ve tutarlı bir şekilde çıkardıkları yasalara saygı göstermelerini ve yasaları uygulamalarını, bunun yanı sıra yasaların bireylerin davranışlarını düzenleyebilmelerine olanak sağlayacak kesinlikte yazılmalarını gerektirir.³³ Belirsiz ve aşırı geniş suç tanımları sıklıkla keyfi uygulamaya ve suistimale kapı açar.³⁴

Türkiye’de şu anda yürürlükte olan terörle mücadele yasaları kabul edilemez ölçüde geniş terör³⁵ ve terörist³⁶ tanımlarına dayanmaktadır. BM Özel Raportörlerinin 26 Ağustos 2020 tarihinde Türkiye hükümetine gönderdikleri mektupta, Türkiye hukukunda “terörizmin” ölüm ya da ağır yaralamaya neden olacak spesifik kasıt gibi belli bir suç fiiline göre değil, bir örgütün siyasi hedeflerine göre tanımlandığı belirtilmiştir.³⁷ Aynı şekilde, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 2. maddesi, bir kişinin terör suçlusu olarak tanımlanması için devlete karşı spesifik ve açık bir şekilde listelenen zararlara neden olacak ciddi bir suç işlediğine dair bir gereklilik içermemektedir.

3713 sayılı Kanun’un 3. ve 4. maddeleri Türk Ceza Kanunu uyarınca ceza verilebilecek muğlak terör suçlarını listelemektedir. “Terör örgütü propagandası yapma” suçunu düzenleyen Madde 7/2, propaganda ya da silahlı örgüte yardım suçlarının bir dernek mekânında işlenmesi durumunda dernek ve vakıflara da uygulanabilmektedir. Propaganda suçu bir derneğin ya da vakfın feshine gerekçe gösterilebilir. Türk Ceza Kanunu’nun 314. Maddesi (terör örgütü üyeliği), 220/6 Maddesi (üyesi olmamakla birlikte bir terör örgütü adına suç işlemek), ve 220/7 Maddesi (üyesi olmamakla birlikte bir terör örgütüne yardım etmek) gibi terör suçları ile ilgili hükümleri, kişileri rutin bir şekilde haklarında bu suçları işlediklerine dair açık ve ikna edici deliller bulunmaksızın yargılamak için kullanılmaktadır.³⁸ Savcılar, ne tür eylemlerin silahlı bir gruba yardım

²⁹ 16.02.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6415 sayılı kanun.

³⁰ BM Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1999 tarihinde kabul edilen ve 10 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe giren 54/109 sayılı karar; Türkiye 28 Haziran 2012 tarihinde onayladı

³¹ 6415 sayılı kanun, Madde 1.

³² “Uluslararası Af Örgütü, Avrupa: Tehlikeli Bir Şekilde Orantısız: Avrupa’da Giderek Büyüyen Ulusal Güvenlik Devleti (Europe: Dangerously Disproportionate: The Ever-Expanding National Security State in Europe), 17 Ocak 2017, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/5342/2017/en/>, s. 23.

³³ Venedik Komisyonu, Hukukun Üstünlüğü Raporu (Report on the Rule of Law), CDL-AD(2011)003rev, 2011, para. 44.

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-e)

³⁴ İnsan Hakları Komitesi, 34 No’lu Genel Yorum, 19. Madde (Fikir ve İfade Özgürlüğü), para. 46; İnsan Hakları Komitesi, 35 No’lu Genel Yorum, 9. Madde (Kişi Hürriyeti ve Güvenliği), para. 46.

³⁵ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 1. maddesi: Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

³⁶ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 2. maddesi: Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya **amaçlanan suçu işlemese dahi** örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur.

³⁷ Terörle Mücadele Ederken İnsan Hak ve Temel Özgürlüklerinin Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü, Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü, Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü, İnsan Hakları Savucuları Özel Raportörü ve Yargıçlar ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü’nün Türk hükümetine gönderdiği mektup, [OL TUR 13/2020](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-e), 26 Ağustos 2020. Terörle Mücadele Ederken İnsan Hak ve Temel Özgürlüklerinin Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü 2006 yılındaki Türkiye ziyareti sırasında da kaygılarını dile getirmişti ve geniş terörizm tanımının hükümeti ve devlet kurumlarına yönelik meşru fikirlerin ifade edilmesini, meşru amaçlarla kurulacak STK’lar ve barışçıl toplanma özgürlüğü üzerinde ciddi sınırlamalara neden olacağını ifade etmişti. Bkz para. 11-18 *Mission to Turkey: Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism*.

Şu linkten erişilebilir: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/119/83/PDF/G0611983.pdf?OpenElement>

³⁸ Ceza hukukunun gazetecilerin ve muhalif fikirleri olan kişilerin ifade özgürlüğünü kısıtlamak amacıyla kullanılması, yıllardır Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nde bekleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin birçok kararında vurgulanmıştır. Bkz Öner ve Türk grubu

suçlaması kapsamına gireceği, bu tür bir yardımın hangi durumlarda suç teşkil edebileceği ya da yasalara göre suç teşkil eden bir eylemin suçun planlanması ya da işlenmesi ile doğrudan doğruya bağlantılı olması gerektiği konusunda net kriterler ortaya koyamamaktadırlar.³⁹ Çoğu vakada, savcılar, kişinin bir terör örgütüne bağlantısını gösteren kanıtları ortaya koyamadıkları gibi zanlının bir terör örgütüne yardım ve yataklık etme suçunu işlediğini kanıtlamak için de çabalamamaktadır. Aşağıdaki örneklerin de gösterdiği gibi son beş yılda, kişileri haklarında inandırıcı ve yeterli delil olmadan ve sadece bilinen ya da varsayılan siyasi düşüncelerinden dolayı geniş ve tanımlanmamış terör suçları ile yargılamak ve mahkûm etmek rutin bir yargı pratiği haline gelmiştir.

3.2 7262 SAYILI KANUNUN ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI ÜZERİNDEKİ SONUÇLARI

Örgütlenme özgürlüğü hakkı, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (Madde 22) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 11) gibi birçok uluslararası sözleşme tarafından korunmaktadır. Bu hak üzerindeki kısıtlamalar ancak “yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli durumlarda”⁴⁰ getirilebilir. Bunun yanı sıra tüm kısıtlamalar orantılı olmalıdır.⁴¹ Bu, uygulamada kısıtlamaların yasada yeterli bir açıklıkla ifade edilmesi, meşru amaç doğrultusunda seçenekler arasından en az kısıtlayıcı yöntemin seçilmesi ve kısıtlamanın yarardan çok zararının olmaması gerektiği anlamına gelmektedir.

7262 sayılı kanun yeterli açıklık ve kesinlikte kaleme alınmamıştır. Dolayısıyla, Türkiye yetkilileri tarafından kâr amacı gütmeyen kuruluşların meşru faaliyetlerini yürütme kabiliyetlerini sınırlamak için bir mazeret olarak kullanılabilir. Kanun terörizmin finansmanı ile mücadele hedefinin çok ötesine geçmekte ve genel olarak kâr amacı gütmeyen kuruluşların özel olarak insan hakları örgütlerinin örgütlenme özgürlüğü haklarını kullanmalarının önünde ciddi bir risk teşkil etmektedir.

3.2.1 KÂR AMACI GÜTMİYEN KURULUŞLARDA GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA, FAALİYETTEN GEÇİCİ ALIKOYMA VE KAYYUM ATAMALARI

7262 sayılı kanun, İçişleri Bakanı'na, bir derneğin faaliyeti çerçevesinde olduğu iddia edilen, terörizmin finansmanı ile ilişkili suçlamalardan dolayı ilgili personel veya derneğin genel kurul dışındaki organlarında görevli olanlar hakkında kovuşturma başlatılması halinde, bu kişiler veya görev yaptıkları dernek organlarını geçici bir tedbir olarak görevden uzaklaştırma yetkisi vermektedir.⁴² Kanuna göre, İçişleri Bakanı bir kişiyi geçici olarak görevden uzaklaştırmadan önce mahkeme kararı aranmaz. Dernek görevlileri ya da çalıştıkları

(Başvuru No. 51962/12), Nedim Şener grubu (Başvuru No. 38270/11) ve Altuğ Taner Akçam grubu (Başvuru No. 27520/07) ve Türkiye; [CM/Del/Dec\(2020\)1369/H46-33](#), 5 Mart 2020.

³⁹ Uluslararası Af Örgütü, Türkiye: İfade Özgürlüğünün Tam Zamanı, 27 March 2013, <https://amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/TURKEY%20DECRI-MINALIZE%20DISSENT%20TIME%20TO%20DELIVER%20ON%20THE%20RIGHT%20TO%20FREEDOM%20OF%20EXPRESSION.pdf> sf.24

⁴⁰ Madde 11, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

⁴¹ Bkz. örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *Adana TAYAD ve Türkiye*, 2020, § 36; *Association Rhino ve diğerleri*, 2011, § 65; *Magyar Keresztény Menonita Egyház ve diğerleri*, 2014, § 96.

⁴² 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 30uncu maddesinde değişiklik yapan Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'un 15inci maddesi.

organların yerine Dernekler Kanunu'nun ve Medeni Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca hükümet tarafından yeni görevliler atanabilir.

Kar amacı gütmeyen kuruluş çalışanlarının ya da görevlilerinin hükümet tarafından atanacak yetkililerle değiştirilebilecek olması, yeni yasanın örgütlerin hükümetin onayladığı politikalara ve uygulamalara uygun bir şekilde çalışmalarını amaçlayan mevcut yasalarla uyum içinde olduğunun bir örneğidir. Bir derneği ya da vakfı hükümeti destekleyen kişilerle doldurarak örgütleri hükümet politikalarına uymaya zorlamak örgütlenme özgürlüğü hakkını ihlal etmektedir ve bu tür bir uygulama bu hak üzerinde gerekli ve orantılı bir kısıtlama olarak görülemez.

Türkiye'de terörle mücadele mevzuatı sıklıkla sivil toplum aktörlerine ve insan hakları savunucularına karşı kullanılmakta ve temelsiz kovuşturmalara neden olmaktadır. Her ne kadar yeni kanun görevden uzaklaştırma tedbirinin "geçici" olduğunu ifade etse de terör kovuşturmaları çoğu zaman yıllarca sürmektedir. Kişilerin uzun bir süre boyunca sivil toplum görevlerinden uzaklaştırılmaları isnat edilen herhangi bir suçtan suçlu bulunmamış kişilere karşı kendi içinde cezalandırıcı bir tedbire dönüşebilir. Aşağıdaki örneklerin de gösterdiği üzere, bu suçlardan kovuşturulan pek çok kişi haklarında inandırıcı herhangi bir delil bulunmaksızın alenen hukuksuz yargılamalara maruz kalmaktadır. Yetkililerin 7262 sayılı yeni kanunu sivil toplum aktörlerini ve kuruluşlarını hukuka aykırı bir şekilde hedef almak, taciz etmek ve yargılamak amacıyla halihazırda kullandığı oldukça geniş yasalar ağına ekleyeceğine kuşku yoktur.

TERÖRLE MÜCADELE YASALARININ KÖTÜYE KULLANILDIĞI YARGILAMALAR: HAK SAVUNUCULARI DAVASI

Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye şubesi, 2017 yılında, hükümetin terörle mücadele yasalarını sivil toplum örgütlerinin meşru faaliyetlerini hedef almak için kasten kötüye kullanma isteğini tüm ağırlığıyla yaşadı. Türkiye Şubesi'nin o dönemdeki direktörü İdil Eser ve Yönetim Kurulu Başkanı (şu anda örgütün onursal başkanı) Taner Kılıç'ın da aralarında olduğu 11 insan hakları savunucusu temelsiz terör suçlamalarıyla hedef alındı ve yargılandı. Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi'ne yönelik bu doğrudan saldırı, Türkiye yetkililerinin terörle mücadele yasalarını insan hakları örgütlerinin meşru faaliyetlerini zayıflatmak amacıyla kullandığını açıkça göstermiştir.

Taner Kılıç, Haziran 2017'de tutuklandı ve "Fethullah Gülen Terör Örgütüne üyelik" suçlamasıyla 14 ay cezaevinde tutuldu.⁴³ Bir ay sonra, Temmuz 2017'de, aralarında İdil Eser ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi üyeleri, kadın hakları aktivistleri ve eşitlik savunucularının da olduğu 10 insan hakları savunucusu İstanbul'da Büyükdada'da bir insan hakları atölye çalışmasına katıldıkları sırada gözaltına alındı. Ekim 2017'de Taner Kılıç'a açılan dava, 10 insan hakları savunucusunun yargılandığı Hak Savunucuları Davası ile birleştirildi⁴⁴. "Terör örgütüne üye olmamakla birlikte terör örgütü adına suç işlemek" iddiasıyla üç aydan fazla tutuklu yargılanan sekiz insan hakları savunucusu davanın ilk duruşmasında tahliye edildi.

Taner Kılıç'a yönelik suçlamalar Ağustos 2014'te telefonuna Bylock uygulamasını indirdiği iddiasına dayanmaktadır. Yetkililer, ByLock uygulamasının "Fethullah Gülen Terör Örgütü" üyelerinin birbirleri ile iletişim kurmak amacıyla kullandığı güvenli bir mesajlaşma uygulaması olduğunu ifade etmektedir.⁴⁵

Yetkililer tarafından bu iddiayı destekleyecek herhangi bir kanıt sunulmamasına ve Kılıç'ın telefonunda yapılan iki ayrı bağımsız bilirkişi incelemesi ile Siber Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü'nden gelen iki ayrı raporun telefona Bylock indirilmediğine dair herhangi bir kanıt olmadığını ifade etmesine rağmen, Taner Kılıç Temmuz 2020'de İstanbul 35. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından terör örgütü üyeliği suçlamasından altı yıl üç ay hapis cezasına mahkûm edildi. Kararda, Kılıç'ın insan hakları aktivizmi ve faaliyetleri de hedef alınmakta ve kamuya açık belgeler ve raporlar kanıtlar arasında sayılmaktadır.⁴⁶ Bu bilgilerin hiçbirisi bir terör örgütüyle bağlantı ya da hukuksuz bir faaliyete işaret etmemektedir.

10 insan hakları savunucusunun üçü, Günel Kurşun, İdil Eser ve Özlem Dalkıran da aynı şekilde, haklarında suç işlediklerine dair herhangi bir kanıt olmamasına rağmen⁴⁷ ve devletin sunduğu delillerin de gösterdiği üzere haklarındaki iddialar defalarca çürütülmüş olmasına rağmen, "terör örgütüne yardım" suçlamasından bir yıl 13 ay hapis cezasına mahkûm edildi.⁴⁸ Haklarında verilen haksız ve temelsiz mahkûmiyet kararına Yargıtay'da itiraz edildi. Yargıtay'ın mahkûmiyet kararlarını onaması durumunda dördü de hapis cezalarının geri kalan için cezaevine gönderilecek..

7262 sayılı kanuna göre, kişilerin ya da görev yaptıkları organların geçici olarak görevden uzaklaştırılmasının yeterli olmaması durumunda, İçişleri Bakanlığı, derneği geçici olarak faaliyetten alıkoymaya ilişkin kararını verir. Faaliyetten geçici alıkoyma tedbirinin mahkeme tarafından onaylanması durumunda, yargılama Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesine göre devam eder. Bu süreç derneğin feshi ile de sonuçlanabilir.⁴⁹ Bir dernek

⁴³ Türkiye hükümeti ABD'de yaşayan Fethullah Gülen ve hareketini 15 Temmuz 2016 darbe girişimini düzenlemekle suçlamaktadır.

⁴⁴ Uluslararası Af Örgütü, Bilgi Notu: Taner Kılıç Davası, 13 Eylül 2017, https://amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/BilgiNotu_TanerKilicDavasi.pdf

⁴⁵ Uluslararası Af Örgütü, Bilgi Notu: Taner Kılıç Davası, 13 Eylül 2017, https://amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/BilgiNotu_TanerKilicDavasi.pdf; Uluslararası Af Örgütü, Bilgi Notu: Hak Savunucuları Davası, 25 Ekim 2017, <https://amnesty.org.tr/icerik/bilgi-notu-hak-savunuculari-davasi>

⁴⁶ <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2013/06/turkish-prime-minister-s-words-will-only-exacerbate-violence/>; <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/07/turkey-human-rights-in-grave-danger-following-coup-attempt-and-subsequent-crackdown/>

⁴⁷ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/07/turkey-court-deals-crushing-blow-for-human-rights-and-for-justice-as-four-activists-convicted/>

⁴⁸ İstanbul Emniyet Müdürlüğü Siber Suçlar birimi 2018 yılı Haziran ayında aralarında Taner Kılıç'ın da olduğu 11 insan hakları savunucusunun yargılandığı İstanbul 35. Ağır Ceza Mahkemesi'ne iki ayrı rapor sundu. Raporlar Taner Kılıç'ın telefonunda Bylock uygulamasının bulunmadığını ve silinen uygulamalar arasında da olmadığını belirtti. Bu raporlar savunmanın hazırladığı iki ayrı bağımsız uzman raporunun bulgularını doğrulamaktadır.

⁴⁹ 89. Madde - Derneğin amacı, kanuna veya ahlâka aykırı hâle gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma dahil gerekli bütün önlemleri alır.

TERÖRLE MÜCADELEYİ ARAÇSALLAŞTIRMAK:

TÜRKİYE TERÖRİZMİN FİNANSMANI DEĞERLENDİRMESİNİ SİVİL TOPLUMU HEDEF ALMAK İÇİN KULLANIYOR

her ne kadar mahkemenin kapatma kararına karşı itiraz hakkına sahipse de, siyasi saikli davaların neredeyse tamamında bu tür itirazların reddedildiği görülmektedir (Yargının bağımsızlığıyla ilgili bölüme bakınız).

Bir derneğin feshedilmesi, örgütlenme özgürlüğü hakkı üzerindeki en ağır kısıtlamalardan biridir. BM Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü, bir derneğin feshinin sadece ulusal yasaları alenen ihlal eden açık ve yakın bir tehlike durumunda izin verilebilir olduğunu ve fesih kararının insan hakları hukuku ile uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır.⁵⁰

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI VE KÂR AMACI GÜTMİYEN KURULUŞLARIN MEŞRU ÇALIŞMALARI ÜZERİNDEKİ AĞIR BASKILAR

Türkiye'de insan haklarının durumu son beş yılda ciddi şekilde kötüye gitti. Terörle mücadele yasaları ve güvenlik önlemleri, sivil toplum aktörleri ve insan hakları savunucularını "terörist" olarak suçlamak ve meşru çalışmalarını "bölücü eylemler" veya "milli güvenliğe tehdit" olarak nitelendirmek için kasıtlı olarak kötüye kullanıldı ve yanlış uygulandı.

İnsan hakları savunucuları ve aktivistlere yönelik ceza davaları bir korku iklimi yarattı ve bunun Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin meşru çalışmaları üzerinde caydırıcı bir etkisi oldu. Bariz şekilde haksız olan bu tür davalar, yukarıda anılan 11 insan hakları savunucusunun yargılandığı Hak Savunucuları Davası'nı ve sivil toplumun önde gelen ismi Osman Kavala'nın da aralarında bulunduğu diğer 16 aktivist hakkında 2019'da başlayan ve Gezi Davası olarak bilinen davayı da kapsıyor. 7262 sayılı Kanun, bu korku iklimini derinleştirmekten ve sivil toplum aktörlerinin anlamlı çalışmalar yapabilmesi için gerekli alanı daha da daraltmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Keyfi tutukluluk: Osman Kavala Davası

Önde gelen sivil toplum lideri ve insan hakları savunucusu Osman Kavala, son otuz yılda, birçok bağımsız insan hakları örgütüne destek verdi ve Helsinki Yurttaşlar Derneği (şimdiki adı Yurttaşlar Derneği) ve kurucu başkanı olduğu Anadolu Kültür gibi bir dizi sivil toplum örgütünün kurulmasına yardımcı oldu. Osman Kavala 1 Kasım 2017'den beri keyfi bir şekilde tutuklu yargılanıyor.

Osman Kavala, 2013 yılında çok büyük oranda barışçıl olan Gezi Parkı protestolarını yönettiği ve finanse ettiği iddialarıyla ilgili olarak ilk önce "hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs" ve Temmuz 2016'daki darbe girişimi ile ilgili olarak "anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs" suçlamalarıyla tutuklu yargılanmaya başlandı. 10 Aralık 2019'da *Kavala/Türkiye Davası*'nda verdiği kararda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), söz konusu iki suçlamanın Kavala'nın suçları işlediğine dair somut ve doğrulanabilir olgular veya kanıtlarla desteklenen makul bir şüpheye dayanmadığı sonucuna varmıştır.⁵¹

AİHM, kararında, Osman Kavala'nın tutuklu yargılanmasının, "Kavala'yı bir insan hakları savunucusu ve STK aktivisti olarak susturmaya yönelik üstü kapalı bir amaca hizmet ettiğine ve bunun Türkiye'deki insan hakları savunucularının faaliyetleri üzerinde caydırıcı bir etkisi olacağına," böylece Kavala'nın tutukluluğunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 18'i ihlal ettiğine hükmetti.⁵² AİHM Kavala'nın derhal serbest bırakılmasını istedi.

18 Şubat 2020'de İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi Osman Kavala'yı Gezi Parkı Davası kapsamında kendisine yöneltilen ve tutuklu yargılanmasına sebep olan tek suçlama olan "hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs" suçundan beraat ettirdi. Davada yargılanan diğer sekiz sivil toplum aktivisti de o gün beraat etti. Osman Kavala, mahkeme kararı üzerine serbest bırakılmak yerine ertesi gün "anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs" suçlamasıyla yeniden tutuklu yargılanmaya başlandı.⁵³ Karara tepki gösteren Avrupa

⁵⁰ https://www.ohchr.org/documents/hrbodies/hrcouncil/regularsession/session20/a-hrc-20-27_en.pdf, paras. 75 and 76.

⁵¹ *Kavala v Türkiye* Davası (Başvuru no. 28749/18) 11 Mayıs 2020'de sonuçlandı; Mahkemenin darbe girişimine ilişkin şüphelerin makullüğüne ilişkin değerlendirmesi için 154-157. paragraflara (Türk Ceza Kanunu'nun 309. Maddesi) ve Gezi Parkı olaylarıyla ilgili değerlendirmeler için 139-153. paragraflara (TCK 312. Madde) bakınız. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22CASE%20OF%20KAVALA%20V.%20TURKEY%22%7D%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22:%7B%22001-199515%22%7D%7D>

⁵² *Kavala v Türkiye* (Başvuru no. 28749/18) 11 Mayıs 2020.

⁵³ Osman Kavala'nın TCK'nın 309. maddesi kapsamındaki tutukluluğu, kovuşturma olmaksızın iki yıllık tutukluluk süresinin yaklaşması nedeniyle 11 Ekim 2019'da kaldırılmıştı.

Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatovic, Osman Kavala'nın tutuklanmasının "kötü muamele kapsamına girdiğini" söyledi.⁵⁴ AIHM kararlarının uygulanmasını izlemekten sorumlu Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Osman Kavala'nın mevcut tutukluluk halinin, AIHM'in Kavala'ya yönelik Türkiye hükümeti tarafından işlendiğini tespit ettiği ihlallerin devamı olduğuna dair "güçlü varsayımı" da göz önünde bulundurarak, Kavala'nın derhal serbest bırakılması çağrısında bulundu.⁵⁵

9 Ekim 2020 tarihli yeni iddianamede Osman Kavala'ya "anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs" suçundan ağırlaştırılmış müebbet, "casusluk" suçundan ise 20 yıla kadar hapis cezası istendi.⁵⁶

22 Ocak 2021 tarihinde İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi, AIHM'in Kavala'nın tutuklanmasının ve tutuklu yargılanmasının suç işlediğine dair kanıtlarla desteklenen makul şüphe olmaksızın gerçekleştiği yönündeki tespitini dikkate almadan, Osman Kavala ve diğer sekiz sivil toplum aktivisti hakkında Gezi olaylarıyla ilgili davada verilen Şubat 2020 tarihli beraat kararını bozdu (AİHS'in 5. maddesinin 1. paragrafının ihlali).

Osman Kavala'nın devam eden davası kapsamında 5 Şubat 2021'de görülen duruşması esnasında, Cumhurbaşkanı Erdoğan, kamuoyu önünde Osman Kavala'yı George Soros'un Türkiye temsilcisi olarak nitelendirdi ve eşi değerli akademisyen Prof. Ayşe Buğra'yı, ders verdiği Boğaziçi Üniversitesi'nde sürmekte olan öğrenci protestolarını kışkırtan kişiler arasında olmakla suçladı.⁵⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kavala'nın Kasım 2017'de hapsedilmesinden bu yana, Kavala aleyhindeki adli kovuşturmanın önemli anlarına denk gelecek şekilde kamuoyuna çeşitli açıklamalar yaptı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Osman Kavala'nın AİHS'nin 18. maddesi kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini tespit ederken, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kasım ve Aralık 2018'de yaptığı kamuya açık iki konuşmasına atıfta bulunmuştu.⁵⁸

Yetkililer, Osman Kavala'yı amansız takiplerinde, kültürel çeşitlilik hakkında farkındalık yaratmak ve Türkiye'de ve yurtdışında halklar ve toplumlar arasında karşılıklı anlayış ve diyalogun geliştirilmesine yardımcı olmak için çeşitli sanat ve kültür projelerini uygulamaya koyan, Kavala'nın 2002 yılında kurduğu kültür kurumu Anadolu Kültür'ü de hedef aldı.⁵⁹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre bir şirket olarak kurulan ve 19 yıldır projelerini ve faaliyetlerini kâr amacı gütmeyen ve Türkiye yetkililerinin herhangi bir müdahalesi olmaksızın yürüten Anadolu Kültür, mevcut durumda Ticaret Bakanlığı'nın faaliyetlerini "dernek ve vakıflar gibi kâr amacı gütmeyen yürüttüğü" gerekçesiyle talep ettiği bir kapatma⁶⁰ kuruluşundan bu yana tüm faaliyet ve operasyonları düzenli olarak araştırılan ve denetlenen Anadolu Kültür'e yönelik mevcut kapatma girişimi, kültür derneğinin kurucusu ve başkanı Osman Kavala'ya karşı devam eden davayla yakından ilişkili görünüyor. Savcı, Osman Kavala'ya Gezi davasında verilen beraat kararının bozulması için İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi'ne sunduğu dilekçede, Osman Kavala ve Anadolu Kültür'ü Türkiye'de yaşayan farklı etnik ve kültürel topluluklara yönelik kültürel faaliyetlerde bulunma kisvesi altında "bölücü" faaliyetlerde bulunmakla ve Anadolu Kültür'ü kültürel etkinlikleri teşvik adı altında "bölücü örgütleri" finanse etmekle suçladı. Türk Ticaret Kanunu, kâr amacı gütmeyen şirketler için hüküm sunmazken, bu, Türkiye'de bir şirkete kâr amacı gütmeyen için açılan ilk davadır. 19 yıl boyunca kâr amacı gütmeyen bir şirket olarak faaliyet gösteren Anadolu Kültür'ü kapatma davası, her haliyle, kurucusu Osman Kavala'nın hedef alınmasının bir parçası olma özelliğini taşıyor.

HESAP VERİLMESİ ÇAĞRISI YAPANLARIN GÖZALTINA ALINMASI

Milli güvenlikle ilgili yasaların kötüye kullanılmasının yakın tarihli bir başka örneği, önde gelen bir insan hakları savunucusu ve Türkiye İnsan Hakları Derneği (İHD) başkanı olan Öztürk Türkoğlu'nun gözaltına alınmasıydı. Polis, 19 Mart 2021 tarihinde, Öztürk Türkoğlu'nun "terör örgütü üyeliği" şüphesiyle evine düzenlediği baskında gözaltına aldı.⁶¹ Türkoğlu, akşam saatlerinde, yurtdışına çıkış yasağı ve ayda iki kez en yakın polis karakoluna giderek imza verme zorunluluğunu da kapsayan adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

⁵⁴ <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/the-reaction-of-the-council-of-europe-commissioner-for-human-rights-to-the-re-arrest-of-osman-kavala>

⁵⁵ CM/Del/Dec(2020)1377bis/H46-38, 3 Eylül 2020; CM/Del/Dec(2020)1383/H46-22, 1 Ekim 2020; Geçici Karar CM/ResDH (2020)361, 3 December 2020, CM/Del/Dec(2021)1398/H46-33, 11 Mart 2021.

⁵⁶ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/12/turkey-authorities-urged-do-the-right-thing-and-free-osman-kavala/>; <https://www.amnesty.eu/wp-content/uploads/2021/02/TIGOIOR3020211490AmnestyInternationalCoE-Kavala-vs-Turkey-CoEPR.pdf>

⁵⁷ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/10/turkey-istanbul-court-accepts-absurd-new-indictment-against-osman-kavala/>

⁵⁸ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-05/erdogan-blames-jailed-philanthropist-s-wife-for-stirring-protest>

⁵⁹ *Kavala v Türkiye*, (Başvuru no. 28749/18), 11 Mayıs 2020, 229. paragraf: "Mahkeme, bu iki konuşma yapıldığında, başvuranın bir yıldır tutuklu yargılanmakta olduğunu ve bu sırada savcılık tarafından hala resmi olarak suçlanmamış olduğu gerçeğini göz ardı edemez. Ayrıca, başvuru aleyhine bu iki konuşma sırasında alenen yapılan suçlamalar ile bu konuşmalardan yaklaşık üç ay sonra hazırlanan iddianamede yer alan ifadeler arasında bir ilişki olduğu belirtilebilir."

⁶⁰ <https://www.anadolukultur.org/EN/34-our-works/>

⁶¹ <https://www.anadolukultur.org/EN/35-announcements/1290-information-note-on-the-lawsuit-created-for-anadolu-kultur/>

⁶² <https://www.amnesty.org.uk/press-releases/turkey-outrageous-arrest-lawyer-makes-mockery-erdogans-human-rights-reforms>

16 Şubat'ta İçişleri Bakanı, Meclis'e hitaben yaptığı konuşmada, doğrudan İHD'ye atıfta bulunarak, derneği PKK ile bağlantılı olmakla suçladı.⁶² Bakanın suçlaması, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin düzenlediği askeri operasyon sırasında 13 güvenlik görevlisinin ölümüyle ilgili İHD'nin yaptığı açıklamaya yanıt olarak geldi. 13 güvenlik personeli, birkaç yıl önce PKK tarafından kaçırılmış ve bu süre boyunca Kuzey Irak'ta alıkonulmuştu. İHD, açıklamasında, operasyon sırasında bu kişilerin ölümlerinin hangi koşullarda gerçekleştiğinin incelenmesi için etkin bir soruşturma başlatılması çağrısında bulunmuştu.⁶³

3.2.2 ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKINDAN KALICI OLARAK YOKSUN BIRAKILMA

7262 sayılı Kanun hükümete, terörle bağlantılı suçlar da dahil olmak üzere belirli suçlardan hüküm giymiş bir kişinin bir dernekte herhangi bir aktif görev almasını kalıcı olarak yasaklama yetkisi de vermektedir. Bir kişiyi bir derneğin faaliyetlerine bu tür katılımdan yoksun bırakma yetkisi, örneğin bir kişinin cezasını tamamlamış olması, şartlı olarak salıverilmesi veya cezasının ertelenmesi gibi çok çeşitli durumlarda kullanılabilir.⁶⁴ Bir kişinin örgütlenme özgürlüğünü kullanma hakkından kalıcı olarak mahrum bırakılması, ölçülülük ilkesini ihlal eder.

Türk Ceza Kanunu'nun 53. maddesi, kişilerin bir dernek ya da vakfın yöneticiliği veya denetçiliği de dahil olmak üzere, belirli haklarının kullanılmasından *geçici* olarak yoksun bırakılma sürelerini düzenlemektedir.⁶⁵ Yeni yasa, terörle mücadele yasaları kapsamında hüküm giymiş kişileri örgütlenme özgürlüğü haklarını kullanma olanağından *kalıcı* olarak mahrum bırakarak Türk Ceza Kanunu'na bir istisna getirmektedir. Dernek üyelerinin ve sivil toplum aktörlerinin, genellikle adil olmayan yargılamalarla mahkûm edilerek örgütlenme özgürlüğü haklarını kullanmaktan kalıcı olarak yoksun bırakılmaları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın, temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların Anayasanın özüne ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağını düzenleyen 13. Maddesine doğrudan aykırıdır. Ayrıca, Türkiye için bağlayıcı olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 22. Maddesi kapsamında yasallık ve orantılılık ilkelerini de ihlal etmektedir.

3.2.3 KAR AMACI GÜTMİYEN KURULUŞLARA KÜLFETLİ VE ÖLÇÜSÜZ DENETİMLERİN DAYATILMASI

5253 sayılı Dernekler Kanunu, sivil toplum kuruluşlarının işleyişini düzenlemekte ve halihazırda derneklerin İçişleri Bakanlığı'na bağlı ilgili denetim makamlarına yıllık faaliyet ve mali rapor sunmalarını zorunlu kılmaktadır. 7262 sayılı Kanunla değiştirilmeden önce 5253 sayılı Kanun'un 19. maddesinde devlet denetimlerinin "gerekli görülen" hallerde yapılması öngörülmekteydi. Denetçiler mali kayıtları incelerken suç teşkil edebilecek şüpheli faaliyetleri bildirmek zorunda olsalar da bu denetimler öncelikli olarak terörün finansmanına odaklanmamıştı. Her yerel denetim makamının, tüzüklerinde belirtilen amaçlara uygun olarak faaliyet gösterip göstermediklerini ve defter ve kayıtlarını mevzuata uygun olarak tutup tutmadıklarını belirlemek için kendi illerinde veya ilçelerinde faaliyet gösteren kar amacı gütmeyen kuruluşların yıllık olarak en az %10'unu denetlemesi beklenmekteydi.⁶⁶ Bu tür denetimler için net kriterler bulunmadığından, uygulamada LGBTİ+ örgütleri gibi yetkililer tarafından "sakıncalı" olarak nitelendirilen kar amacı gütmeyen kuruluşlar, özellikle son birkaç yıldır üzerlerinde idari bir yük oluşturan ve yüksek para cezaları öngören düzenli ve ayrıntılı yıllık denetimlere tabi tutularak tehdidiyle yıldırımaya çalışılmaktadırlar.⁶⁷

7262 sayılı Kanun, kâr amacı gütmeyen kuruluşların mali denetiminin kapsamını daha da genişletmektedir. Kanun, terörizmin finansmanı suistimaline olası dahil olma durumunu tespiti yönelik denetimin kapsamını

⁶² <https://bianet.org/english/politics/239429-interior-minister-soyly-targets-hdp-and-ihd-over-killings-in-gare>

⁶³ <https://ihd.org.tr/en/ihd-statement-on-the-death-of-captive-soldiers-and-officers/>

⁶⁴ 5253 Sayılı Dernekler Kanununun 3. Maddesinde Değişiklik Yapan Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine Dair Kanun'un 12. Maddesi.

⁶⁵ Hapis cezasının süresi dolana kadar kişinin kullanması yasak olan diğer haklar şunlardır: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Milletvekili olmak veya vilayet veya il yönetiminde atanmış veya seçilmiş bir kamu görevlisi olarak veya bu tür görevlilerin hizmetinde çalışmak; oy kullanmak, seçilmek ve diğer siyasi hakları kullanmak; vasi olarak hareket etmek veya vesayet ve kayyum rolüne atanmak; vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif veya siyasi parti gibi tüzel kişiliklerin yöneticisi veya müfettişi olmak; bir meslek kuruluşunun iznine tabi olan (kamu kurum veya kuruluşu niteliğindeki) herhangi bir meslek veya ticareti, meslek olarak veya tacir olarak kendi sorumluluğunda yapmak.

⁶⁶ <https://www.siviltoplum.gov.tr/20191-sayili-genelge---denetim>

⁶⁷ <https://kaosgl.org/en/single-news/turkey-violates-lgbti-s-human-rights-according-to-us-report>

veya kriterlerini belirtmeksizin, kâr amacı gütmeyen kuruluşların üç yılı geçmeyecek şekilde her yıl denetlenmesine olanak tanımaktadır.⁶⁸ Kanuna göre İçişleri Bakanlığı veya yerel denetim makâmı bu denetimleri yapmak üzere *herhangi* bir kamu görevlisini görevlendirebilmektedir. Kanun, denetimi yürütecek kamu görevlileri için hangi niteliklerin gerekli olduğunu belirtmemekte ve bu nedenle de derneğin mevcudiyetini de etkileyebilecek kritik önemdeki bir denetim görevini yerine getirmek için gereken çeşitli becerilere sahip olup olmadıklarına bakmaksızın atanmaları olasılığını beraberinde getirmektedir. Denetimlerin tamamlanması bazen aylar alabileceğinden ve denetçiler tarafından talep edilecek ayrıntılı bilgi ve çok sayıda belgenin sağlanması kapsamlı bir çalışma gerektirebileceğinden, yıllık denetimler sivil toplum kuruluşlarının işleyişini bozabilir ve meşru faaliyetlerini yürütmelerine engel oluşturabilir. Yeni kanun, külfetli denetim sürecinin, çalışmaları yetkililer tarafından “sakıncalı” kabul edilen kâr amacı gütmeyen kuruluşları özellikle hedef alacağı ve denetçilerden gelebilecek lüzumsuz ve külfetli taleplerle bu dernekleri aylarca bağlayıp işlevsiz kılacağı endişelerini artırmaktadır.

7262 sayılı kanuna göre, İçişleri Bakanlığı veya Bakanlığa bağlı denetim makamlarınca talep edilmesi halinde, dernekle ortaklığı bulunan kuruluşlar da, görev alanlarıyla sınırlı olmak üzere ilgili bakanlık ve kamu kurumları tarafından denetlenebilmektedir. Bu denetimler, ortak projeler yapan ya da küçük ölçekli kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik hibe programları yürüten – ki bu Türkiye'deki projeler için fon sağlayan, çoğunlukla uluslararası, hibe veren kuruluşlar tarafından teşvik edilen yaygın bir uygulamadır – dernekleri veya dernek konsorsiyumlarını içerebilmektedir. Kapsamı muğlak olan bu kanun, ortaklık içinde bulunan kuruluşların denetimi ile kara para aklama ve terörün finansmanı ile mücadele amacı arasında açık bir bağlantı da kurmamaktadır. Geniş kapsamlı ve külfetli olmaları olasılıklı bu denetimlerin, terörizmin finansmanının engellenmesini amaçladıkları öne sürülse de, derneklerin işbirliği içinde ve ortak olarak yürüttükleri meşru faaliyetleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olacak ve dolayısıyla sivil toplumun canlılığını baltalayacaktır.

3.2.4 DERNEKLERE UYGULANAN ORANTISIZ YAPTIRIMLAR

7262 sayılı kanun, denetim sırasında derneğin denetim kurulu üyelerinin veya görevli denetçilerinin istediği bilgi ve belgeyi sağlayamayan veya derneğin yönetim yerleri, müesseseleri ve ek yerlerine ziyaret izin vermeyenlere verilecek ı hapis cezasını üç aydan bir yıla yükseltmektedir.⁶⁹ Bazı durumlarda adli para cezası uygulanacaktır. Ayrıca, dernek, tutulması zorunlu olan defter ve belgelerin okunamaz hale gelmesi veya elde olmayan nedenlerle kaybolması halinde, on beş gün içinde mahkemeye başvurarak “zayı belgesi” almak zorundadır. Mahkemeye başvurmayan veya denetim sırasında bu belgeyi ibraz etmeyenlere üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.⁷⁰ Ayrıca, yabancı bağışçılardan aldıkları aynı veya nakdi yardımları ve/veya yurt dışına gönderdikleri yardımları yetkililere bildirmeyen dernekler ile bu yardımları banka aracılığıyla gönderme yükümlülüğünü yerine getirmeyenler 5.000 TL ile 100.000 TL (500 ile 10.000 EUR) arasında idari para cezasına çarptırılmaktadır.⁷¹

Birçok kâr amacı gütmeyen kuruluş, sınırlı bütçe ve personel ile çalışmaktadır; hapis ve orantısız para cezaları, birçoğu önemli toplumsal hizmet sağlayan çalışmalar yürütmekte olan derneklerin kapanmasına yol açabilecektir. Bu tür örgütleri hapis ve yüksek para cezalarıyla hedef almak, sivil toplumun dirlik ve canlılığını baltalamaktadır.

⁶⁸ 5253 sayılı Dernekler Kanununun 19. Maddesinde Değişiklik Yapan, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine Dair Kanun'un 13. maddesi.

⁶⁹ 5253 Sayılı Dernekler Kanununun 32(k) Maddesinde Değişiklik Yapan, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine Dair Kanun'un 16. maddesi.

⁷⁰ *age.*

⁷¹ *age.*

3.3 İNTERNET ORTAMINDA KAYNAK GELİŞTİRME FAALİYETLERİNE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN KISITLAMALAR

Mevcut Yardım Toplama Kanunu, kişi ve kurumların, kamusal alanda kaynak yaratma faaliyetleri için yetkili makamlardan önceden izin almalarını şart koşturmuştur. Böyle bir izin için başvurmak, uzun bir yetkilendirilme sürecini içermektedir. Ayrıca, kâr amacı gütmeyen kuruluşların kaynak yaratma faaliyetlerini düzenleyen yasal çerçevede, sivil toplum kuruluşlarının bu tür kaynak yaratma faaliyetlerinden vazgeçmelerine neden olabilecek ağır şartlar içermektedir. Aynı ayrı tanımlansa da, "bağış" ve "yardım toplama" arasındaki ayrım net değildir. Bağışlar, resmi internet sitesi de dahil olmak üzere kuruluş bünyesinde yönetim kurulu üyeleri veya yönetim kurulu tarafından yetkilendirilen personel tarafından yetkili makamlardan önceden izin alınmadan kabul edilebilirken, kamusal kaynak geliştirme faaliyetleri Yardım Toplama Kanunu tarafından sıkı bir şekilde düzenlenmektedir.

Kaynak geliştirme etkinlikleri, yardım koşulları, kamu duyuruları, reklamlar, sosyal medya çağruları veya yüz yüze/kapıdan kapıya fon geliştirme faaliyetleri "yardım toplama" olarak kabul edilmektedir ve bir dernek veya vakfın Yardım Toplama Kanunu'na uyma gerekliliğinden ötürü her bir kaynak geliştirme faaliyeti için ilgili makamlardan izin alınması gerekmektedir. Bu süreç uzun ve zahmetlidir; dahası, kuruluşlara bir başvurunun onaylanmayla sonuçlanmasını sağlayacak nesnel kriterler sunulmamaktadır. İnsan hakları örgütleri tarafından yapılan başvurular zaten sıklıkla reddedilmektedir. Sadece Cumhurbaşkanınca izin verilen kuruluşlar, önceden izin almadan yardım toplayabilmekte ve bu da yetkililerin bazı kuruluşları tercih ederek onlara öncelik vermesi gibi kaçınılmaz bir sonuca yol açmaktadır.⁷² Şu anda binlerce kuruluştan sadece 30'u önceden izin almaksızın yardım toplama ayrıcalığından yararlanmaktadır.⁷³ Bu nedenle, kâr amacı gütmeyen kuruluşların yardım toplama faaliyetlerine ilişkin mevcut mevzuat, halihazırdaki uluslararası standartlarla çalışmakta ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesi ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 22. Maddesinde yer alan örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanımını sınırlandırmaktadır.

7262 sayılı Kanun'un 7. maddesi internet ortamında "izinsiz yardım toplama" faaliyetlerini ele almakta ve Yardım Toplama Kanunu'nun 6. maddesine değişiklikler getirmektedir. Değişiklik, İçişleri Bakanlığı'na veya ilgili valiliğe, internet ortamında "izinsiz" yardım toplama faaliyetlerini tespit etme ve yer sağlayıcılara, suç teşkil ettiği iddia edilen içeriğin 24 saat içinde kaldırılması bildiriminde bulunma yetkisi vermektedir. Yer sağlayıcıya ulaşılamaması veya içeriğin 24 saat içinde kaldırılmaması durumunda, Bakanlık internet ortamındaki içeriğe ilişkin erişimin engellenmesine karar verilmesi için sulh ceza hakimliğine başvurur. Hâkim, Bakanlığın içeriğin engellenmesi talebi üzerine 24 saat içinde bir karar vermelidir, ancak yasa açıkça, hiçbir duruşma yapılmayacağını belirtmekte ve karar verilmeden önce bir derneğin doğrudan hâkime savunma yapmasına fırsat vermemektedir. Hâkim kararını, "gereği yapılmak üzere" doğrudan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna gönderir. Bu karara karşı Türk Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uyarınca itiraz edilebilir.

Türkiye mahkemeleri, yetkililerin, web sitelerine ve URL'lere erişim de dahil olmak üzere çevrimiçi içeriğin engellenmesine yönelik sık ve çok sayıda talebini zaten kabul etmekte ve uygulamaktadır. Erişim engelleme kararlarına yapılan itirazların çoğu ise reddedilmektedir.⁷⁴ Ekim 2020 itibarıyla, 2006'dan beri 450.000'den fazla web sitesi ve 2014'ten bu yana 140.000'den fazla URL adli ve idari kararlarla engellenmiştir.⁷⁵

7262 sayılı Kanun'un 10. Maddesi, değiştirilen Yardım Toplama Kanunu'nun ihlali durumunda kanuna aykırı olduğu düşünülen yardım toplama faaliyetleri için, internet ortamında olması durumunda idari para cezalarını iki katına çıkarmaktadır.⁷⁶ Bu tür ağır para cezalarının uygulanması, çoğu sınırlı bütçelerle faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının kapanmasına neden olabilir.

Yeni kanun, internet ortamında yardım toplama içeriğinin yasallığını belirlemek için yürütmeye nihai yetki vermektedir. Yardım Toplama Kanunu'nda yapılan değişiklik uyarınca internet ortamında yardım toplama içeriğinin kaldırılması veya engellenmesi öncesinde usulen güvencelerin sunulmamış olması, savunma hazırlama hakkı ve bağımsız bir yargı organı önünde adil yargılanma hakkı, avukata erişim ve etkin bir temyiz hakkı da dahil olmak üzere uluslararası adil yargılanma standartlarına ilişkin ciddi endişeler doğurmaktadır.

⁷² <https://www.siviltoplum.gov.tr/izin-almadan-yardim-toplama>

⁷³ <https://www.siviltoplum.gov.tr/izin-almadan-yardim-toplama-hakina-sahip-kuruluslar>

⁷⁴ Yaman Akdeniz ve Ozan Güven, Engelli Web: Buz Dağı'nın Görünmeyen Yüzü, (IFÖD-İfade Özgürlüğü Derneği), 2019, https://ifade.org.tr/reports/EngelliWeb_2019_Eng.pdf

⁷⁵ <https://ifade.org.tr/en/publications/reports-books/>

⁷⁶ 5.000 TL ile 100.000 TL arasında değişen para cezaları verilebilir; yasanın ihlali çevrimiçi bağış toplama faaliyetlerini içerdiğinde bu ceza ikiye katlanır. Bu tür faaliyetlerde "suç ortağı" olan İnternet alan sağlayıcıları da benzer para cezalarına tabidir.

İnternet ortamında yardım toplama içeriğinin kaldırılması, ifade özgürlüğüne önemli bir müdahale anlamına gelmektedir – ve yardım toplama birçok kar amacı gütmeyen kuruluşun hayatta kalması için gerekli olduğundan, aynı zamanda örgütlenme özgürlüğüne yönelik de bir tehdittir. Hukuk kuralları, çevrimiçi içeriğin yasallığının bir mahkeme veya bağımsız bir idari organ tarafından belirlenmesini gerektirir. Böyle bir sürecin sağlanmaması, yasallık ilkesine aykırıdır ve bu nedenle de etkin bir hukuk yoluna başvuru hakkının ihlalini oluşturur.

Adil yargılanma standartlarını göz ardı etmesine ek olarak, yeni kanun yer sağlayıcıların/sunucuların rolleri ve kapasiteleriyle ilgili endişelere de yol açmaktadır. Yer sağlayıcılar hükümet tarafından “izinsiz” kabul edilen internet ortamında yardım toplama içeriğinin kaldırılmasıyla görevlendirilirse, uluslararası ifade özgürlüğü normları kapsamında korunan içerikleri kaldırmaya zorlanabilir ve böylece devletin meşru ifade biçimlerini ihlal etmesinde suç ortağı haline gelebilirler. Ayrıca, yasanın yer sağlayıcılara içeriği kaldırmaları için dayattığı kısa zaman dilimi, onların belirli içerikleri silmeyi engelleyici bir önlem olarak görmelerini ve silmelerini güçlü bir şekilde teşvik eder; yani, devlet böyle bir kaldırma emri dahi vermeden önce içeriğin izlenmesi ve filtrelenmesi yaşanabilir. Bu da, özel şirketlerin hangi içeriğin çevrimiçi kalacağını belirleme gücünü artırıp, ifade özgürlüğünün ihlali anlamına gelecek şekilde yasal içeriklerin de kaldırılmasına kapı açabilir.

Yer sağlayıcıların rolü ve içeriği kaldırmak için kullanabilecekleri araçlar, bireyler ve kuruluşlar üzerinde “caydırıcı etkide” bulunarak, içeriklerin kaldırılmasını önlemek için internet ortamında yardım toplama faaliyetlerinden kaçınmalarına veya fon toplamak için çok daha az etkili yaklaşımlara başvurmalarına yol açabilir.

3.4 YETERSİZ USUL GÜVENCELERİ, ETKİN HUKUK YOLUNUN OLMAMASI VE YARGI BAĞIMSIZLIĞI EKSİKLİĞİ

İnsan haklarının yasal olarak uygulanabilir olması ve etkin hukuk yollarına erişim için bağımsız ve tarafsız bir yargı esastır. Son yıllarda, Türkiye’de yargı üzerinde yürütmenin kontrolü ve siyasi etkileri ciddi şekilde arttı; bu da mahkemelerin asılsız iddianameleri rutin olarak kabul etmesine ve sivil toplum aktörlerini yalnızca hükümet politikalarını eleştirdikleri veya hükümetin siyasi muhalifleri olarak gördükleri için yargılamasına ve mahkûm etmesine yol açtı. Bu “kanıta gerek yok” olgusu, Türkiye yargısını zayıflatarak, anlamlı bir bağımsızlık kavramının artık yanıtıcı olarak görüldüğü noktaya kadar getirdi. Hâkimler ve savcılar, hükümete karşı olduğu düşünülen kararlar aldıkları takdirde tayin edilme, görevden alınma veya disiplin soruşturması ve cezai soruşturmaya tabi tutulma riskleri taşıdıkları için sürekli olarak yersiz bir baskıyla karşı karşıya kalıyor.⁷⁷

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen kararlarda ihlal sayısı bakımından Avrupa Konseyi bölgesinde ikinci sırada yer almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2020 yılında Türkiye ile ilgili 97 kararın 85’inde en az bir ihlal tespit etti ve 16 kararda 5. madde (kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı); 23 kararda 6. madde (adil yargılanma hakkı); 31 kararda 10. madde (ifade özgürlüğü); ve 11 kararda 11. madde (toplama ve örgütlenme özgürlüğü) ile ilgili olmak üzere birden fazla ihlal tespit edildi.⁷⁸ Mart 2021’de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Osman Kavala davasında kararın uygulanmasına ilişkin incelemesinde, Türkiye’de yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili yaygın sorunlara dikkat çekmiş ve “yetkilileri yargıyı korumak ve yargının, yürütme organı da dahil olmak üzere herhangi bir usulsüz etkiye direnecek kadar sağlam olmasını sağlamak için yeterli yasal ve diğer türde önlemleri almaya davet etmiştir.”⁷⁹ Bu tür usulsüz etkilerin en keskin örneklerinden biri, simgesel Gezi Davası’nda, Hâkimler ve Savcılar Kurulu’nun, 18 Şubat 2020’de sanıkları hakkında beraat kararı veren üç hâkimden oluşan heyet hakkında, Cumhurbaşkanı’nın mahkemenin beraat kararını kamuoyu önünde eleştirmesinin ardından disiplin soruşturması açılmasına izin vermesi üzerine yaşandı.⁸⁰ Bazı sanıklar lehine karar veren hakimlere misilleme yapılması Türkiye’de artan bir endişe kaynağıdır.

⁷⁷ Uluslararası Af Örgütü’nün Bakanlar Komitesine Kavala- Türkiye davasında yaptığı Kural 9.2 sunumu, 19 Mayıs 2020, sf.4.

⁷⁸ https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2020_ENG.pdf

⁷⁹ CM/Del/Dec(2021)1398/H46-33, 11 Mart 2021.

⁸⁰ 19 Ocak 2021’de AK Bakanlar Kurulu’na sunulan hükümetin eylem planına göre, ‘Hakimler ve Savcılar Kurulu (...) mahkeme heyetindeki yargıçlar hakkında bir disiplin soruşturması açılması konusunda yeterli değil olup olmadığıyla ilgili ön inceleme izni vermiştir. Ön inceleme

2016'daki darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal döneminde Türkiye'de usule dair güvenceler ve etkin iç hukuk yollarına erişim önemli ölçüde kötüye gitti. Bunun sonucunda ne yazık ki uluslararası standartlara göre adil yargılanma hakkı zayıflatıldı. Masumiyet karinesi ilkesi ve etkin temyiz hakkı, ceza kovuşturmalarda ve yargısız ihraçlarda da rutin olarak ihlal edildi.⁸¹ Bu tür adil yargılanma ihlalleri, olağanüstü halin 2018'de sona ermesinin ardından olağanüstü hâl önlemlerinin birçoğunun sonradan olağan ceza hukukuna dahil edilmesi nedeniyle halen devam etmektedir.⁸²

2016-2018 olağanüstü hâl döneminde 1.300'den fazla dernek ve vakıf ile 180'den fazla medya kuruluşu, "terör" örgütleriyle belirsiz bağlantıları gerekçe gösterilerek, kararnamelerle kalıcı olarak kapatıldı. Kapatılan dernekler arasında Türkiye'nin önde gelen çocuk hakları örgütü Gündem Çocuk; 11 kadın hakları örgütü; Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) ve Özgürlük İçin Hukukçular Derneği (ÖHD) gibi hukukçu örgütleri ile yerinden edilen kişilere ve mültecilere insani destek sağlayan kuruluşlar da bulunuyor.⁸³ Bu tür kanun hükmünde kararnameler, yalnızca formalite olarak parlamenter veya yargısal denetime tabi gibi gösterildi. Anayasa Mahkemesi, olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnameleri incelemeye yetkili olmadığını iddia ederek, avkatin yetki alanını aşan durumlara ilgili başvuruları reddetti.⁸⁴ Sendikacılar ve insan hakları alanında çalışan akademisyenler de dahil olmak üzere yaklaşık 130.000 kamu sektörü çalışanı, ilgili makamların "yasaklı gruplar(ın)... parçası, onlarla bağlantılı veya iletişim halinde..." oldukları yönünde ortaya attıkları temellendirilmemiş iddialar nedeniyle görevlerinden ihraç edildi, kamu sektöründe çalışmaları ve hatta kendi mesleklerini icra etmeleri daimi olarak yasaklandı.⁸⁵ İhraç kararları, suç isnadına ilişkin belirli kanıtları ya da ayrıntıları içermiyordu.

Bunlar arasında, Türkiye yargı mensuplarının üçte birini oluşturan 4 binden fazla hâkim ve savcı, herhangi bir somut delil veya adil bir süreç olmaksızın "terör örgütleriyle" bağlantılı oldukları iddiasıyla KHK'lar üzerinden oluşturulan basitleştirilmiş usullerle görevden alındılar. Bu da masumiyet karinesi ilkesi ve adil yargılanma hakkı ile kişi hürriyeti ve güvenliği haklarının yanı sıra çalışma ve dolaşım özgürlüğü haklarını da kapsayan bir dizi insan hakkının ihlaline yol açtı.⁸⁶

Kapatılan kuruluşlar ve işten çıkarılan kamu sektörü çalışanları, olağanüstü hâl döneminde ve kanun hükmünde kararnameler kapsamında alınan kararlara etkin bir şekilde (idari veya yasal kanallar aracılığıyla) itiraz etme hakkından mahrum bırakıldı.⁸⁷ Avrupa Konseyi Uluslararası STK'lar Konferansı'nın STK Hukuku Uzman Konseyi, olağanüstü hal ve olağanüstü hal kararnamelerinin örgütlenme özgürlüğü üzerindeki etkisine ilişkin görüşünde, Türkiye yetkililerinin bariz yetki suistimallerine ilişkin sayısız örneğe dikkat çekti. Uzmanlar Kurulu ayrıca, olağanüstü hâl tedbirlerinin olumsuz etkilerine idari mahkemelerde itiraz etmek için sivil toplum örgütlerinin etkin hukuk yollarına erişim eksikliğini ve bunun yanı sıra keyfiliği, yasal belirsizliği ve orantılılık eksikliğini de vurguladı. Venedik Komisyonu, olağanüstü hâl yasalarına ilişkin görüşünde, "Hükümet olağanüstü yetkilerini çok geniş yorumladı ve Türkiye Anayasası ve uluslararası hukukun izin verdiğinin ötesine geçen önlemler aldı" yorumunu yaptı.⁸⁸ İki yıllık olağanüstü hâl sürecinde, terörle mücadele adına olağanüstü hâl yetkilerinin kullanılması; yasal ve idari tedbirler ve güvenlik tedbirleri üzerinden savunma ve adil yargılanma haklarının sınırlandırılmasını da kapsayan uygulamalar aracılığıyla insan haklarının yararlanmayı ve ceza adalet sisteminin işleyişini olumsuz etkiledi. Yukarıda belirtildiği gibi, bu tedbirler, olağanüstü hal sona erdikten sonra, onları olağan hukuka dahil eden 7145 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi nedeniyle uygulanmaya devam etti. Sonuç olarak, Türkiye yetkilileri, sivil toplum aktörlerini

hala devam etmektedir.' [https://hudoc.exec.coe.int/eng#f%7B%22EXEClidentifier%22:I%22DH-DD\(2020\)957E%22%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#f%7B%22EXEClidentifier%22:I%22DH-DD(2020)957E%22%7D)] Ayrıca bkz. [Uluslararası Af Örgütü'nün Bakanlar Komitesine Kovala - Türkiye davasında yaptığı Kural 9.2 sunumu](#), 19 Mayıs 2020

⁸¹ Masumiyet karinesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6(2). maddesinde ve ICCPR'nin 14(2). maddesinde yer almaktadır. İtiraz hakkı, ICCPR'nin 14(5) maddesinde yer almaktadır.

⁸² Türkiye: İnsan Haklarındaki Kötüye Gidiş Giderek Derinleşiyor- Uluslararası Af Örgütü'nün BM Evrensel Periyodik İnceleme Raporuna Sunumu, UPR Çalışma Grubu 35. Oturumu, Ocak 2020 <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4408342019ENGLISH.pdf>

⁸³ Uluslararası Af Örgütü, Fırtınaya Göğüs Girmek: Türkiye'deki Korku İkliminde İnsan Haklarını Savunmak, 26 April 2018, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/8200/2018/en/>

⁸⁴ <https://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/basin/kararlarailiskinbasinduyurulari/genelkurul/detay/21.html>

⁸⁵ Uluslararası Af Örgütü, Dönüşü Olmayan İhraçlar? Türkiye'de Kamudan İhraç Edilenler İçin Etkin Çözüm Yok, EUR 44/9210/2018, Ekim 2018, https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Purged%20Beyond%20Return_Report_EN.pdf

⁸⁶ Bkz. Uluslararası Af Örgütü, Gelecek Karanlık: Türkiye'de İhraç Edilen Kamu Çalışanlarına Yönelik Sonu Gelmeyen Baskılar, 22 Mayıs 2017, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4462722017ENGLISH.PDF>

⁸⁷ Özellikle Avrupa Konseyi'nden gelen, önemli yerel ve uluslararası baskıların ardından, hükümet Ocak 2017'de, kapatılan kuruluşların ve tasfiye edilen kamu sektörü çalışanlarının itirazlarını gözden geçirmek için bir 'Olağanüstü Hal İnceleme Komisyonu' kurdu. Prosedürlerin gözden geçirilmesini ve bu Komisyon tarafından alınan kararların bir örneğini ve ayrıca görevden alınan kişiler ve aileleriyle yapılan görüşmeleri içeren Uluslararası Af Örgütü araştırması, Komisyonun - tasarlanma biçimi gereğince- KHK ile işten çıkarılan binlerce kamu sektörü çalışanına etkin çözüm sağlamak için kurulmadığını ortaya koydu. Bkz. Uluslararası Af Örgütü, Dönüşü Olmayan İhraçlar?

Türkiye'de Kamudan İhraç Edilenler İçin Etkin Çözüm Yok, EUR 44/9210/2018, Ekim 2018,

https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Purged%20Beyond%20Return_Report_EN.pdf

⁸⁸ Venedik Komisyonu, 15 Temmuz 2016 Başarısız Darbe Sonrası Kabul Edilen 667-676 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler Hakkında Görüş, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)037-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)037-e); para. 226.

TERÖRLE MÜCADELEYİ ARAÇSALLAŞTIRMAK:

TÜRKİYE TERÖRİZMİN FİNANSMANI DEĞERLENDİRMESİNİ SİVİL TOPLUMU HEDEF ALMAK İÇİN KULLANIYOR

ve muhalif olarak gördükleri hakimler ve işçiler de dahil diğer kişileri hedef almak için kendilerine devamlı olarak kullandıkları çok geniş bir yetkiler dizisini bahsetti ve istisnai tedbirlerin kullanımını “normalleştirdi”.⁸⁹

2017 yılında Türkiye Anayasası'nda yapılan değişiklikler,⁹⁰ Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun oluşumunda ve üyelerinin atanma usulünde değişiklikleri içeriyordu.⁹¹ Bu değişiklikler, yürütmenin HSK üzerinde siyasi etki uygulama gücünü artırarak yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını daha da aşındırdı.⁹²

Bağımsız bir yargının olmaması, hükümetin 7262 sayılı Kanun kapsamındaki eylemlerinden kaynaklanan insan hakları ihlallerine itiraz etmek ve etkin çözüm talebinde bulunmak isteyen kâr amacı gütmeyen kuruluşlara çok sınırlı bir başvuru hakkı tanımaktadır. Bu brifingde dile getirilen kaygıların birçoğu, yeni yasaya karşı sivil toplumdan yükselen tepkiyi ortaya koyan ve yasanın olası olumsuz etkileri hakkında ciddi endişelerini ifade etmek için bir araya gelen 700 kuruluşun imzaladığı ortak bildiride de ifade edilmektedir.⁹³

⁸⁹ <https://soe.tccb.gov.tr/>

⁹⁰ 2017 Anayasa referandumu ile Hakimler ve Savcılar Kurulu'nu (HSK) oluşumu ve atanma usullerine ilişkin Anayasa'nın 159. maddesinde yapılan değişikliklerle, HSK'nın hiçbir üyesi denklemleri tarafından seçilmemekte; on üç üyeden dördü Cumhurbaşkanı tarafından ve yedi üye, Cumhurbaşkanının iktidar partisi ve koalisyon ortağının çoğunluğu elinde bulundurduğu Meclis tarafından atanmaktadır; Meclis tarafından yapılan atamalar, tüm siyasi partilerin ve menfaat gruplarının katılımını garanti eden bir prosedür gerektirmez; kalan iki üye, Kurula başkanlık eden ve Cumhurbaşkanı tarafından atanıp görevden alınabilecek olan Adalet Bakanı ve bakan yardımcısıdır. Venedik Komisyonu, 2017'deki Anayasa Değişiklikleri hakkındaki görüşünde, HSK üyelerinin atanması için önerilen kompozisyon ve prosedürleri son derece sorunlu buldu ve yargının bağımsızlığını ciddi şekilde tehlikeye attığını vurguladı ve görüşlerini “Avrupa standartlarına göre, Yüksek Yargı Konseyi üyelerinin anlamlı bir kısmı, görevdeşleri tarafından seçilen yargıçlar olmalıdır” şeklinde ifade etti. Bkz. Venedik Komisyonu'nun 21 Ocak 2017 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen ve 16 Nisan 2017 tarihinde Ulusal Referanduma Sunulacak Anayasa Değişikliklerine İlişkin Görüşü, CDL-AD(2017)005, 13 Mart 2017

⁹¹ Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK), hâkim ve savcılarının atanmaları, terfileri, tayinleri, disipline verilmeleri ve görevden alınmasından sorumlu özyönetim organıdır.

⁹² Bkz. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 7 Haziran 2017 tarihli Açıklaması: Türkiye: Yeni Hâkimler ve Savcılar Kurulu, yargının bağımsızlığı için yeterli güvenceler sunmuyor; Venedik Komisyonunun 21 Ocak 2017 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen ve 16 Nisan 2017 tarihinde Referanduma Sunulacak Anayasa Değişikliklerine İlişkin Görüşü, CDL-AD(2017)005, 13 Mart 2017

⁹³ <https://siviltoplumsusturulamaz.org>

4. SONUÇ

7262 sayılı Kanun'un terörle mücadele kisvesi altında gerekçelendirilen kabulü, insan haklarına ve hak savunucularına yönelik bir başka saldırıdır. Yetkililer, Türkiye'nin son FATF değerlendirme raporundan sonra FATF standartlarına, yönergelerine ve tavsiyelerine uymamıştır. Burada sadece sürecin sorunlu olması değil, aynı zamanda kanunun da amacına uygun olmaması söz konusudur. Türkiye, FATF'nin hedeflenen "risk temelli yaklaşımını" benimsemeyerek, tüm sivil toplum örgütlerini aynı kefeye koyarak ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar sektörünün tamamını, hukukilik ilkesini ihlal eden ve bu haliyle ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarını tehdit eden aşırı geniş ve belirsiz bir kanuna tabi kılmıştır. Terörizmin finansmanına dahil olma konusunda düşük riskli veya risksiz kuruluşlar böylelikle, FATF tarafından gerçekten risk oluşturdukları kabul edilen kâr amacı gütmeyen kuruluşların karşılaşacakları ile aynı süreçlere, külfetli denetimlere, orantısız para cezalarına ve kovuşturma tehditlerine tabi hale gelmiştir; bu nedenle kanun, riskin belirlenmesi ve ardından bu riski etkin bir şekilde ele almak için uygun, orantılı ve insan haklarına saygılı risk azaltma önlemlerinin uygulanması yoluyla terörizmin finansmanını durdurmaya yönelik dar biçimde tanımlanmış hedefe uygun değildir.

Yeni kanun, sivil toplum ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla istişare edilmeden ve ayrıca anlamlı bir tartışmaya neredeyse hiç izin vermeyen bir şekilde hızlıca ilan ve kabul edildi. Kanun, Türkiye hükümetinin istismarcı insan hakları uygulamalarına karşı çıkan ve bunları ifşa etmeye çalışan sivil toplum aktörlerini ve kâr amacı gütmeyen kuruluşları hedef almak için kasten ve rutin olarak kullandığı çok sayıda yasa, politika ve uygulamadan oluşan araçlar manzumesine bir yenisini daha ekliyor. Uluslararası Af Örgütü de dahil olmak üzere bu mevcut yasalara tabi olan kişi ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarına dair bu brifing belgesindeki birçok örnek ve maruz kaldıkları ihlaller FATF üyelerini durup düşünmeye zorlamalıdır. FATF, Türkiye'de terörizmin finansmanını durdurmaya yardımcı olma çabasının istenmeyen sonuçlarını 7262 sayılı Kanun'da görebilir. Bu kanun, sadece kâr amacı gütmeyen kuruluşların yetkililerden daha fazla baskı görmesine neden olacak, bu kuruluşların meşru faaliyetlerini suç haline getirecek ve başka bir baskıcı terörle mücadele kanunuyla ters düşmekten korkan kâr amacı gütmeyen aktörler üzerinde caydırıcı bir etki yapacaktır.

İlgili BMGK Kararları ve FATF tavsiyelerinin gerektirdiği gibi, devletler, terörizmin finansmanı ile mücadele amaçlı olanlar da dahil olmak üzere tüm terörle mücadele tedbirlerinin, ifade ve örgütlenme özgürlüğü gibi temel özgürlük ve haklara saygı dahil olmak üzere uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine uygun olmasını sağlamakla yükümlüdür. Terörizmin finansmanı ve kara para aklama ile mücadele amacı, devletler tarafından, kâr amacı gütmeyen kuruluşların önemli ve meşru çalışmalarını yürütme kabiliyetlerini büyük ölçüde kısıtlamak veya insan hakları savunucularının çalışmalarını cezalandırmak için bir silah haline getirilmemelidir. Türkiye'nin FATF sürecini nasıl istismar ettiğine ilişkin bu örnekler, yalnızca bir an durup düşünmeyi teşvik etmekle kalmamalı; aynı zamanda FATF'ye, FATF'nin teşvik ettiği herhangi bir yasa, politika ve uygulamanın FATF politika ve uygulamalarıyla birlikte Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülükleri ile tam olarak uyumlu olmasını sağlamak için Türk makamlarıyla anlamlı bir ilişki kurma fırsatı da sağlamalıdır.

FATF'A TAVSİYELER

Uluslararası Af Örgütü; FATF Başkanını, Sekreterliğini ve Üye Ülkeleri aşağıdakiler konusunda teşvik eder:

- Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülüklerini ihlal edecek şekilde, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar sektörünü uygun olmayan şekilde hedefe alarak, sektörün orantısız tedbirlere maruz bırakılmasını engellemek için Türkiye Hükümeti'nin 8 ve 1 sayılı FATF Tavsiyelerine tam olarak uymasının sağlanması;
- 7262 sayılı Kanun'un, örgütlenme ve ifade özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı dahil olmak üzere Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülüklerini ihlal eden hükümlerinin belirlenmesi ve ele alınması için yetkili makamlarla diyaloga girilmesi;
- Türkiye yetkililerinin, uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine uygun olarak ve Türkiye'de insan hakları örgütleri dahil olmak üzere kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla anlamlı istişarelerde bulunarak, bu kuruluşların internet ortamında yardım toplama faaliyetlerine getirilen sınırlamaları da içerecek şekilde, örgütlenme ve ifade özgürlüklerini hukuksuz bir şekilde kısıtlayacak yeni kanunun ilgili hükümlerini değiştirmesinin talep edilmesi;
- İnsan hakları örgütleri ve insan hakları savunucuları da dahil olmak üzere kâr amacı gütmeyen kuruluşların insan hakları çalışmalarına misilleme olarak taciz edilmemelerini, keyfi olarak kovuşturulmamalarını ve terörle ilgili uydurma suçlamalardan mahkûm edilmemelerini sağlamak için Türkiye Hükümeti'nin terörle mücadele mevzuatını uluslararası insan hakları hukuku ve standartları ile uyumlu hale getirmeye çağırılması;
- Yetkili makamların, kâr amacı gütmeyen kuruluşların meşru faaliyetlerini yürütme kapasitelerini hukuksuz bir şekilde kısıtlayan terörle ilgili yasalara bağımsız ve tarafsız mahkemelerde itiraz edebilmelerini sağlamak için hâkimler ve savcılar üzerindeki siyasi baskıyı ve yürütmenin usulsüz etkisini durdurmak da dahil , yargının bağımsızlığını yeniden tesis etmek ve güvence altına almak için gerekli tüm önlemleri almaya çağırılması.

**ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
KÜRESEL BİR İNSAN HAKLARI
HAREKETİDİR. BİRİSİNE
ADALETSİZLİK YAPILDIĞINDA,
BU HEPİMİZİ İLGİLENDİRİR.**

BİZE ULAŞIN

info@amnesty.org

+44 (0)20 7413 5500

BİZE KATILIN

www.facebook.com/AmnestyGlobal

@Amnesty

TÜRKİYE: TERÖRLE MÜCADELEYİ ARAÇSALLAŞTIRMAK

TÜRKİYE TERÖRİZMİN FİNANSMANI DEĞERLENDİRMESİNİ SİVİL TOPLUMU HEDEF ALMAK İÇİN KULLANIYOR

Türkiye hükümeti, Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) 2019'da yayımladığı değerlendirme raporunu, birçoğu rutin bir şekilde sivil toplum örgütlerini hedef almak için kullanılan terörle mücadele yasaları cephaneliğini takviye etmek için kötüye kullandı. Bu bilgi notu, Türkiye yetkililerinin geçmişten bugüne sivil toplumu hedef almak için kullandığı, temelsiz terör suçlamalarına dayalı taciz, soruşturma, yargılama ve mahkum etmeyi kapsayan çok çeşitli yöntemlere dikkat çekiyor. 7262 sayılı Kanun, Türkiye hükümetinin terörle mücadele tedbirlerini sakladığı araç kutusundaki en yeni araçtır.

Uluslararası Af Örgütü, FATF ve ilgili diğer muhatapları, Türkiye'nin FATF değerlendirmelerine karşılık attığı adımların FATF politikasına ve daha da önemlisi ülkenin uluslararası insan hakları yükümlülüklerine eksiksiz şekilde uymasını sağlamaya çağırılmaktadır. FATF, diğer hükümetlere, terörizmin finansmanı yasaları ve politikalarının, FATF'a uygunluk "zorunlulukları" kisvesi altında sivil topluma yöneltilemeyeceğine ilişkin açık bir mesaj iletmek için Türkiye'nin görev gücünün açıklanan dar hedeflerini açıkça suiistimal etmesini acilen incelemelidir.